

Nasjonal plan for produksjon og formidling av opera og ballett

Høringsdokument april 2002

Kapitteloversikt

- 1 Sammendrag
- 2 Innledning
- 3 Opera og dans i Norge
- 4 Kulturpolitikken på områdene opera og dans
- 5 Overordnede mål for den nasjonale planen
- 6 Utfordringene på operafeltet
- 7 Utfordringene på dansefeltet
- 8 Konklusjoner og forslag til tiltak
- Vedlegg 1: Tabeller for regionale operatiltak
- Vedlegg 2: Situasjonen i andre nordiske land

1 Sammendrag

Den nasjonale planen for produksjon og formidling av opera og ballett har bakgrunn i Stortingets vedtak av 15. juni 1999 om bygging av nytt operahus i Oslo. Stortingsvedtakets punkt II lyder: *"Det utvikles en modell for opera- og ballettformidling i Norge innen ferdigstillingen av det nye operahuset."* De politiske dokumentene i saken stadfester at:

- planen skal ivareta både kunstpolitiske og allmennkulturelle mål
- planen gjelder både profesjonelle og amatører
- planen må bygge på eksisterende initiativer og stedlige ressurser som orkestre og teaterscener
- planen skal legge til rette for samarbeid
- Den Norske Opera skal utvikles som ressurs- og kompetansesenter
- Riksoperavirksomheten videreutvikles
- Operaen i Kristiansund utvikles til ressurs- og kompetansesenter
- det skal vurderes nye prosjektilskuddsordninger for opera og ballett.

Det foreslås videre å legge følgende overordnede mål til grunn for planen:

- Planen skal bidra til at alle relevante ressurser innenfor musikk- og scenekunstheltet utnyttes i en nasjonal satsing på opera og dans. Planen gjelder ikke bare de virksomhetene som driver spesielt med opera/dans, men også alle øvrige aktører som er eller kan bli delaktig i produksjon og/eller formidling av opera og dans. Dette gjelder særlig de profesjonelle orkestrene og teaterscenene, samt de ulike formidlingsvirksomhetene innenfor musikk og scenekunst. Planen må tilpasses de eksisterende strukturene på musikk- og scenekunstheltet og ta høyde for de øvrige aktuelle utredningsarbeidene på disse områdene.
- Til grunn for planen ligger både kunstpolitiske og allmennkulturelle mål. De kunstpolitiske målene — kvalitet, utvikling og fornyelse — bør være sentrale for statens engasjement i opera og dans som de er det i kunstpolitikken forøvrig. De kunstpolitiske målene gjelder det statlige engasjementet overfor profesjonell virksomhet så vel som overfor virksomheter basert på samvirke mellom amatører og profesjonelle. Staten ivaretar imidlertid de kunstpolitiske målene best ved å bidra til gode rammebetingelser for kunsten, ikke ved implementering av konkrete kvalitetsmål, dette i overensstemmelse med prinsippet om armlengdes avstand i kulturpolitikken. De allmennkulturelle målene for statens engasjement i opera og dans gjelder i særlig grad disse

kunststartenes bidrag som en ressurs i utviklingen av bysamfunnet/lokalsamfunnet. Alle typer virksomheter er her viktige ressurser, men de virksomhetene som har til mål å bringe profesjonelle og amatører sammen i kunstnerisk arbeid, er særlig aktuelle, ettersom disse setter pedagogiske og allmennkulturelle mål for virksomheten i tillegg til de kunstneriske. Opera og dans anses som gode virkemidler til å oppnå de allmennkulturelle målene.

- Planen skal balansere behovet for kontinuitet i de kunstneriske virksomhetene mot behovet for fleksibilitet i kulturpolitikken. Statens innsats på scenekunst- og musikkområdet er i dag i overveiende grad innrettet som faste rammetilskudd til institusjonene. Planen skal ikke bidra til etablering av nye institusjoner, men i stedet legge til rette for en bedre utnyttelse av den eksisterende infrastrukturen på scenekunst- og musikkområdet. Dette skal gjøres med en fleksibel kombinasjon av faste tilskudd og frie innsatsmidler.
- Planen retter seg mot tiltak med lokal forankring. De tiltakene som mottar statstilskudd, skal ha god lokal forankring, dvs. både kunstnerisk drivkraft og politisk/finansiell støtte lokalt/regionalt. Det innebærer at staten ikke skal være en initierende faktor i utviklingen av nye tiltak, men rette sin innsats mot eksisterende tiltak eller nye kunstneriske initiativer. En antar at det ikke er aktuelt å inngå flere avtaler om faste nøkler for deling av finansieringsansvaret mellom staten og de øvrige forvaltningsnivåene, men at man i stedet velger å betrakte lokale, offentlige eller private tilskudd som tegn på en lokal forankring som gjør tiltaket mer støtteverdig også for staten. Videre skal statstilskuddet ikke vurderes i henhold til en felles mal for aktivitet og organisering. I stedet knyttes tilskuddet til en forventning om et produkt, for eksempel en forestillingsvirksomhet av et visst omfang.
- Planen retter seg mot alle ledd i produksjon og formidling av opera og dans, og søker å legge til rette for samarbeid mellom aktørene. Enkeltaktørene innenfor opera og dans selv har et ansvar for å utvikle gode helhetsstrategier for produksjon og formidling, men en antar at det, gjennom en kombinasjon av faste tilskudd og frie innsatsmidler, er mulig å bidra til å ivareta hensynet til alle ledd i produksjon/formidling. En landsdekkende produksjon av opera og dans kan sikres gjennom ivaretagelsen av en infrastruktur av faste virksomheter samt gjennom frie produksjonsmidler. Man kan også bidra til å styrke formidlingen, dels gjennom tilskudd til faste formidlingsvirksomheter, dels gjennom innsats av frie midler i tilskuddsordningene som er omtalt nedenfor.

Planen omfatter ikke Den Norske Operas egen virksomhet i nytt operahus.

Hovedutfordringene på operafeltet er følgende:

- Bidra til å konsolidere den profesjonelle operavirksomheten i de byene hvor det finnes statsstøttede, profesjonelle orkestre og teatre.
- Bidra til å utvikle opera som arena for samarbeid mellom profesjonelle og amatører, og som en ressurs i det lokale kulturlivet.
- Bidra til mer samarbeid mellom alle relevante aktører om både produksjon og formidling av opera.

Hovedutfordringene på dansefeltet er følgende:

- Bidra til å styrke produksjonen av dans både i de eksisterende danseinstitusjonene og i den øvrige infrastrukturen på scenekunstfeltet.
- Bidra til å styrke formidlingen av dans gjennom styrking av formidlingstiltakene og gjennom en bedre aktivisering av den eksisterende sceniske infrastrukturen.
- Bidra til å utvikle dansen som arena for samarbeid mellom profesjonelle og amatører, og som en ressurs i det lokale kulturlivet.
- Bidra til mer samarbeid mellom alle relevante aktører om både produksjon og formidling av dans.

Mot denne bakgrunn forslås følgende tiltak på områdene opera og dans:

- Det ytes statstilskudd til operavirksomhet på fast basis i Bergen, Trondheim, Stavanger/Sandnes, Kristiansand og Tromsø, under forutsetning om medvirkning fra de statsstøttede, profesjonelle symfoniorkestrene og teatrene. Statstilskuddet skal ikke fullfinansiere driften, men likevel vurderes slik at den samlede finansieringen muliggjør en minimumsproduksjon. Det legges ikke opp til faste

nøkler for deling av finansieringsansvaret mellom myndighetene på ulike nivå. I stedet bør lokale offentlige eller private tilskudd oppfattes som tegn på en lokal forankring som gjør tiltaket mer støtteverdig også for staten. Virksomhetene har selv ansvaret for å sette sammen en finansiering fra flere kilder som myndigheter og næringslivsaktører lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Virksomhetene skal dessuten kunne søke tilskudd over tilskuddsordningene som er nevnt nedenfor.

- Det opprettes nye tilskuddsordninger under forvaltning av Norsk kulturråd for profesjonell virksomhet innenfor hhv. musikkteater og dans. Ordningene retter seg mot virksomheter som mottar statstilskudd over kap. 324, post 73 Region- og distriktsopera, samt frie grupper og andre aktører som vil gjøre en særlig satsing på produksjon eller formidling av opera/dans. Det skal kunne ytes engangs prosjekttilskudd eller tilskudd med tilsagn om bevilgning over et antall påfølgende år, med en ramme på f.eks. tre eller fem år. Ordningene retter seg mot alle ledd i produksjon og formidling av opera/dans og vil kunne endre prioriteringene over tid. En viktig umiddelbar oppgave er formidling av dans.
- Det opprettes en tilskuddsordning for amatørrettede tiltak, med spesiell oppmerksomhet rettet mot distriktsopera i årene som kommer. Tilskuddsordningen forvaltes av et nyopprettet faglig utvalg i Norsk kulturråd og står til disposisjon etter søknad for virksomheter som har samarbeid mellom amatører og profesjonelle samt utvikling av lokalkulturen som hovedformål. Ordningen må imidlertid også tilrettelegges slik at aktører som vil gjøre en tidsbegrenset satsing, kan søke.
- Det initieres et tidsavgrenset utviklingsprogram for dans i regi av Norsk kulturråd, analogt med Kulturrådets musikkteatersatsing "Mens vi venter på operaen...". Programmet retter seg mot alle ledd i produksjon og formidling av dans, men bør i de første årene rette en særlig oppmerksomhet mot formidlingen.
- Den Norske Opera utvikler sin rolle som ressurs- og kompetansesenter for opera og dans i Norge. Riksoperavirksomheten videreutvikles. Særlig oppmerksomhet bør rettes mot formidling av dans.
- Operaen i Kristiansund videreutvikles som ressurs- og kompetansesenter for opera og dans som arena for samarbeid mellom profesjonelle og amatører og som ressurs i utviklingen av lokalsamfunnet.
- De nasjonale formidlingsaktørene utvider sitt engasjement innenfor opera og dans.
- De profesjonelle, statsstøttede symfoniorkestrene og teatrene i Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø oppfordres til å medvirke konstruktivt til konsolideringen til den lokale operavirksomheten og til å fjerne avtalemessige hindre for slik medvirkning.

2 Innledning

2.1 Premisser

Stortinget fattet 15. juni 1999 følgende vedtak:

1. *Det bygges et nytt operahus med lokalisering i Bjørvika. Operahusprosjektet gjennomføres uavhengig av den videre vei- og byutvikling og med basis i en særskilt reguleringsplan.*
2. *Det utvikles en modell for opera- og ballettformidling i Norge innen ferdigstillingen av det nye operahuset.*

Bakgrunnen for vedtaket i to punkter var at de to første operaproposisjonene — St. prp. nr. 37 (1997-98) Om nytt operahus og St. prp. nr. 48 (1998-99) Om nytt operahus (II) — i tillegg til byggesaken også hadde særskilte kapitler om opera- og ballettformidling i Norge. Etter Stortingets vedtak har Kultur- og kirke departementet arbeidet med å følge opp begge sakskompleksene — både det nye operahuset og en nasjonal plan for produksjon og formidling av opera og ballett i Norge.

Byggesaken ble, ved avsluttet forprosjekt, godkjent i statsråd 15. mars 2002, jf. St.prp. nr. 48 (2001-2002) Nytt operahus i Bjørvika.

Departementet har gjort rede for fremdriften i utviklingsarbeidet med den nasjonale plan i St.prp. nr. 1 (1999-2000), St.prp. nr. 1 (2000-2001) og St.prp. nr. 1 (2001-2002). Arbeidet ble innledet med en nasjonal

konferanse i Haugesund mars 2000 som departementet initierte og arrangerte sammen med Den Norske Opera og Norsk kulturråd.

I juni 2000 oppnevnte Kulturdepartementet en "referansegruppe for utredning av nasjonal plan for opera og ballett", med følgende mandat: "Referansegruppen skal bistå Kulturdepartementet i arbeidet med å utvikle en nasjonal plan for produksjon og formidling av opera og ballett i Norge." Det må presiseres at referansegruppen har hatt en rådgivende funksjon og er ikke ansvarlig for konklusjonene i planen. Referansegruppen har hatt følgende sammensetning:

Kirsti Berge, styreleder, Ringsakeroperaen
Anne Borg, Kunsthøgskolen i Oslo, professor ved avd. Statens Balletthøgskole, tidligere rektor ved Balletthøgskolen og ballettsjef for Den Norske Opera
Tone Christensen, rådgiver i Trondheim kommune
Berit Eldøy, Hordaland fylkeskommune, medlem av komité for kultur og helse
Morten Gjelten, direktør, Norsk teater- og orkesterforening
Gunnar Grimstad, styremedlem, Opera Sør, teatersjef for Agder Teater
Grethe Grinde, styremedlem, Riksoperaen
Olav Grytnes, operasjef, Operaen i Kristiansund
Glenn Erik Haugland, formann, Norsk Komponistforening
Lorentz Reitan, direktør, Stiftelsen Harmonien
Bjørn Simensen, operasjef, Den Norske Opera
Thomas Chr. Thomassen, styreleder, Distriktsoperaene i Norge (DoN)
Randi Urdal, daglig leder, Senter for Dansekunst.

Sekretær for utvalget har vært Jørgen Langdalen. Referansegruppen trådte sammen første gang 25. oktober 2000 og har avholdt i alt syv møter. Det har vært avholdt ett fellesmøte mellom referansegruppen og scenekunstutvalget.

I tillegg til arbeidet i referansegruppen har det vært avholdt en lang rekke møter med fagmiljøene og med regionale og lokale myndigheter for å kartlegge situasjonen best mulig og for å få en bredde av innspill til utredningsarbeidet.

Med dette utgangspunktet presenterer dette dokumentet et utkast til en nasjonal plan for opera og ballett i Norge.

2.2 Videre oppfølging av arbeidet med planen

I tiden etter Stortingets vedtak av 15. juni 1999 er det blitt igangsatt flere utredningsarbeider som i høy grad har sammenheng med, og som vil måtte få konsekvenser for den nasjonale planen:

- Regjeringen oppnevnte i august 2000 et utvalg for å gjennomgå scenekunstheltet. Utredningen "Etter alle kunstens regler — en utredning om norsk scenekunst" ble avgitt til Kultur- og kirke departementet 2. april 2002.
- Tilskuddsordningen for fri scenekunst som forvaltes av Norsk kulturråd, er evaluert i 2001.
- Det ble i august 2001 fremlagt en orkesterutredning.

Kultur- og kirke departementet har konkludert med at disse arbeidene må sees i sammenheng, og at de best presenteres samlet for Stortinget i den varslede kulturmeldingen, som er under arbeid i departementet.

Både scenekunstutredningen, evalueringen av fri scenekunst og orkesterutredningen har vært, eller vil bli sendt på høring. Kultur- og kirke departementet har funnet det naturlig at også den nasjonale plan for produksjon og formidling av opera og ballett blir sendt på høring, og at også denne planen deretter blir inkorporert i kulturmeldingen, jf. St.prp. nr. 48 (2001-2002) Nytt operahus i Bjørvika.

2.3 Opera og ballett i Norge

Opera og ballett har ikke like lange tradisjoner i Norge som i andre land det er naturlig å sammenligne oss med. I våre naboland Sverige og Danmark ble det grunnlagt nasjonaloperaer allerede på 1700-tallet, på kongelig initiativ og innenfor rammene av en sterk hoffkultur. Etter at Norge ble en selvstendig nasjon, ble det reist en rekke nasjonale institusjoner, også innenfor teater og musikk, men Den Norske Opera startet ikke opp sin virksomhet før i 1958.

Både opera og ballett hadde imidlertid en lang historie her i landet før dette tidspunktet. Operakunsten har røtter tilbake til 1700-tallet, og fra 1800-tallet har det vært operaoppførrelser ved teatrene ved siden av taleteater. Operaens og ballettens historie i Norge er også en historie om mange entusiaster som arbeidet uten suksess med å reise et operahus i Oslo. Det vises til omtale i St. prp. nr. 37 (1997-98) Om nytt operahus, kapittel 2.

Da Den Norske Opera endelig ble grunnlagt, skjedde det på etterkrigstidens premisser. Norsk kulturpolitikk var på denne tiden preget av tanker om de demokratiske velferdsidealene, og målet var å sørge for et kulturtilbud for befolkningen i hele landet. I en slik situasjon kunne man kanskje vente at satsingen på en nasjonalopera ikke hadde de beste utsikter. Men tidspunktet må i tilbakeblikk likevel sies å ha vært gunstig. Siden den nasjonale kulturpolitikken på denne tiden sto i ferd med å ta inn over seg den fulle bredden i kulturlivet, også det regionale og lokale kulturlivet, lå forholdene til rette for at opera og ballett i Norge kunne få en bredere regional og folkelig basis i den videre utviklingen enn i mange andre land. I dag har derfor særlig operakunsten et bredt nedslagsfelt i alle deler av landet. Et bredt spekter av små og store aktører produserer og formidler opera til et voksende publikum. Ballett/dans har ikke hatt et tilsvarende bredt gjennomslag, men det er ingenting som tilsier at ikke også den skulle ha et lignende potensial, særlig ettersom en rekke markante aktører de siste årene har løftet norsk dans til internasjonal standard.

I forbindelse med den store nasjonale satsingen som byggingen av et nytt operahus representerer, har det vært naturlig å favne denne bredden. Det nye operahuset er ment å være et hus for hele landet og en inspirasjon til å utvikle opera- og ballettkunsten videre. De to operaproposisjonene fra 1998 og 1999 reflekterer som nevnt dette ved at de i tillegg til byggesaken også behandler det nasjonale perspektiv i egne kapitler.

2.4 Politisk grunnlag for den nasjonale planen

Stortingsdokumentene gir fundamentet for det utredningsarbeidet som legges frem her. De sentrale dokumentene er de to operaproposisjonene fra 1998 og 1999 med tilhørende komitéinnstillinger, herunder Stortingets vedtak av 15. juni 1999, og de senere års budsjettproposisjoner med tilhørende komitéinnstillinger. Grunnlaget kan sammenfattes i følgende hovedpunkter:

- Byggingen av nytt operahus tilsier at opera/ballett på landsbasis utredes.
- Parallelt med byggesaken utvikles det en modell for opera og ballett i hele landet.
- Målene for modellen må være både kunstpolitiske og allmennkulturelle.
- Flest mulig må få anledning til å oppleve eller selv delta i produksjoner med utgangspunkt i sitt nærmiljø.
- Planen gjelder både profesjonell virksomhet og virksomhet i samarbeid mellom profesjonelle og amatører.
- Planen må bygge på eksisterende initiativer regionalt og lokalt og på de stedlige ressurser.
- Orkestrene og teatrene i de større byene trekkes inn i et forpliktende samarbeid.
- Samarbeidsformene utvikles i profesjonelle produksjons- og formidlingsnettverk.
- Den Norske Opera skal utvikles som ressurs- og kompetansesenter.
- Riksoperavirksomheten skal videreutvikles.
- Operaen i Kristiansund skal utvikles til ressurs- og kompetansesenter.
- Det skal vurderes å opprette nye prosjektilskuddsordninger for opera og ballett.

I Kultur- og kirkedepartementets budsjett for 2002 er det lagt inn en styrking av innsatsen på områdene opera og ballett/dans. På operaområdet gir dette utslag for en rekke regionale operavirksomheter (region- og distriktsopera). For dansen gir det utslag i nye prøvelokaler til Nasjonalballetten, økt tilskudd til Carte Blanche, tilskudd til Teater Ibsens dansescene i Tønsberg og tilskudd til en ny dansescene i Oslo.

Planen omfatter ikke Den Norske Operas egen virksomhet i nytt operahus. Kultur- og kirke departementet har sammen med Operaen initiert et eget omstillingsprosjekt som det rapporteres om i de årlige budsjettproposisjonene, jf. St. prp. nr 1 (2000-2001) og St. prp. nr. 1 (2001-2002), jf. også St.prp. nr. 48 (2001-2002) Nytt operahus i Bjørvika.

2.5 Om bruken av begreper

Det er knapt mulig å ha en helt ut konsistent bruk av begreper på feltet, men det er likevel grunn til å gjøre noen presiseringer. Romertallsvedtak II av 15. juni 1999 lød, som tidligere sitert: *"Det utvikles en modell for opera- og ballettformidling i Norge innen ferdigstillingen av det nye operahuset."* I ettertid har Kultur- og kirke departementet i omtalen av denne saken, også i Stortingsdokumenter, i stedet for "formidling" brukt uttrykket "produksjon og formidling" for å understreke at planen ikke bare gjelder distribusjonen av et forestillingstilbud ut over landet, men også de mange produserende aktørene. Departementet konstaterer at det er allmenn tilslutning til denne forståelsen.

Med uttrykket "produksjon" vises det i dette dokumentet til arbeidet med en oppsetning frem til premieren. Uttrykket "formidling" er omdiskutert i fagmiljøene, men har i vanlig språkbruk to ulike betydninger: Dels gjelder det spredningen av oppsetningen over et antall visningssteder ("distribusjon"), dels arbeidet med å trekke publikum til forestillingene ("markedsføring"). De to aspektene ved formidlingsbegrepet blir i dette dokumentet søkt omtalt hver for seg, uten at det har latt seg gjøre å etablere en konsekvent terminologi.

Ordet "ballett" blir i mange sammenhenger for snevert. I de to operaproposisjonene fra 1998 og 1999 ble for eksempel Carte Blanche omtalt i forbindelse med den nasjonale plan. Carte Blanche er en institusjon for moderne dans. For det som skapes av de frie gruppene er likeledes "dans" det naturlige uttrykket. I dette dokumentet veksles det mellom å bruke "ballett" og "dans", uten at det er lagt endelige definisjoner av begrepene til grunn. Det legges til grunn at det i Stortingets vedtak implisitt er brukt en vid forståelse av "ballett", som også omfatter moderne danseformer.

Tradisjonelt er det skilt mellom begrepene "regionopera" og "distriktsopera". Slik det blant annet fremkom på den nasjonale konferansen i Haugesund i mars 2000, synes aktørene selv å være lite opptatt av å opprettholde distinksjonen. Når begrepene av og til brukes i dette dokumentet, er det for å understreke at forutsetningene for operadrift i de byene der det finnes statsstøttede, profesjonelle teatre og orkestre ("regionopera") er annerledes enn på de steder hvor disse forutsetningene ikke er til stede ("distriktsopera").

3 Opera og dans i Norge

I dette kapitlet presenteres de viktigste enkeltvirksomhetene innenfor de to kunststartene. Til slutt gis en oppsummerende beskrivelse av operafeltet og dansefeltet.

De viktigste virksomhetene er følgende:

- Den Norske Opera (3.1)
- Carte Blanche (3.2)
- de regionale operavirksomhetene (3.3)
- de frie sceniske gruppene (3.4)
- andre virksomheter med aktivitet innenfor opera/dans (3.5)

3.1 Den Norske Opera AS

Den Norske Opera ble stiftet i 1957 og er i dag det eneste fullt ut profesjonelle selskapet for produksjon og formidling av opera og ballett i Norge. I Kulturdepartementets budsjettproposisjon for 2002 er Den Norske Opera én av fire institusjoner i kategorien "nasjonale institusjoner" og får tildelt hele det offentlige tilskuddet fra staten. Staten eier 90 pst. av aksjene i selskapet mens 10 pst. eies av Det Norske Operafond, som var med på å stifte Operaen. I 2002 er statstilskuddet over kap. 324, post 70 på 193,7 mill. kroner.

Den Norske Opera har et nasjonalt ansvar for å nå flest mulig med produksjon og formidling av opera og ballett av høy kunstnerisk kvalitet. Den Norske Opera har de siste tre årene hatt et publikumsbesøk på om lag 150 000. I 2001 var det samlede publikumsbesøket 156 816, hvorav 13 698 på turné. Det ble gitt i alt 172 forestillinger, hvorav 27 på turné.

Den Norske Opera har over 400 ansatte og er en sammensatt virksomhet. Virksomheten er organisert i syv programområder:

- opera
- ballett
- konserter
- utdanning og formidling
- utvikling og nyskapning
- turné- og riksopera/Nasjonalt ressurs- og kompetansesenter
- utenlandsgjestespill

Den Norske Opera anslår at ressursfordelingen mellom opera og ballett er ca. 60-40.

3.1.1 Nasjonaloperaen

Operavirksomheten er det største aktivitetsområdet i Den Norske Opera. Antall fast ansatte i kompaniet — inkl. sangsolister (18), orkester (77), kor (42) samt kunstnerisk stab — er totalt ca. 175. I 2001 ble det på hovedscenen vist 63 operaforestillinger fordelt på 10 oppsetninger. I tillegg kom en serie konserter på ulike arenaer i Oslo samt særlige formidlingsproduksjoner for barn og unge.

3.1.2 Nasjonalballetten

Nasjonalballetten er en integrert del av Den Norske Opera, men opererer som et eget kompani med egen kunstnerisk ledelse. Antall fast ansatte dansere er 46 med tillegg av 4 aspiranter og 6 personer i ledelse/kunstnerisk stab. I 2001 ble det på hovedscenen vist 50 forestillinger fordelt på 6 oppsetninger samt ulike formidlingsprosjekter.

3.1.3 Riksopera- og turnévirksomhet

Den Norske Opera har gjennom hele sin historie drevet en utstrakt forestillingsvirksomhet utenfor eget hus i Oslo, fortrinnsvis i samarbeid med lokale krefter over hele landet. Denne virksomheten, kalt Riksoperaen, er organisert som en egen enhet, med ansvar både for Den Norske Operas gjestespill utenlands og for turné- og samproduksjonsvirksomheten innenlands. Tidligere gav staten et øremerket tilskudd til Riksoperaen, men fra 1999 er dette innarbeidet i rammetilskuddet til Den Norske Opera. Det øremerkede tilskuddet var i 1998 på 5,2 mill. kroner.

Riksoperaens samproduksjonsvirksomhet er i hovedsak basert på produksjoner fra Den Norske Operas repertoar, slik at oppsetningens scenografi, kostymer osv. kommer fra Operaen. Videre bidrar Den Norske Opera vanligvis med sangsolister, dirigent, regissør, kunstnerisk og teknisk stab, mens de lokale arrangørene stiller fremføringsarena til disposisjon og bidrar med orkester, kor og teknisk støttepersonell. Stedlige sangsolister på profesjonelt nivå eller andre profesjonelle aktører blir ofte trukket inn i samproduksjonen. I byer med profesjonelt symfoniorkester er det en forutsetning at dette medvirker. Mange steder er ofte det lokale bidraget til samproduksjonen basert på en betydelig frivillig innsats. Riksoperaen bidrar også til kompetanseutvikling lokalt ved å tilby kurser i enkelte teaterfaglige ferdigheter, som sminke, kostyme osv. I tillegg leies teaterteknisk utstyr, notemateriale osv. ut til lokale produksjonsmiljøer rundt om i landet.

Samarbeid på fastere basis er etablert med bortimot 15 steder, dels de fem byene med eget statsstøttet symfoniorkester (Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø) dels andre steder som Harstad, Mo i Rana, Ålesund, Haugesund, Sola/Sandnes, Sandefjord, Drammen og Lillehammer. Samarbeidsprosjekter gjennomføres imidlertid også utenfor denne strukturen.

Det er inngått avtale mellom Den Norske Opera og Opera Sør om et utvidet samarbeid. Ved siden av fortsatte Riksoperaproduksjoner i Kristiansand, skal samarbeidet omfatte nyproduksjon av Riksoperaoppsetninger ved Opera Sør samt visning av Opera Sør-egenproduksjoner i Riksoperanettverket og på hovedscenen til Den Norske Opera. Med dette ønsker man blant annet å skape en "filialscene" for Den Norske Opera i Kristiansand, styrke egenproduksjonskompetansen i Kristiansand, avhjelpe

prøvesalmangelen ved Den Norske Opera i tiden før innflytting i nytt operahus, og forberede organisasjonen på en situasjon med to scener. Den Norske opera har nylig også inngått en utvidet intensjonsavtale med musikkmiljøet i Rogaland.

Riksoperaen har også ansvar for turné- og samproduksjonsvirksomheten til Nasjonalballetten, men omfanget av virksomheten her har hittil vært mindre. Vekten ligger dessuten noe mer på turné og gjestespill enn på samproduksjoner. Over de senere år har imidlertid kompaniet utviklet et nytt konsept, "Nasjonalballetten danser Norge rundt", der selve forestillingsinnholdet utvikles i samarbeid med lokale aktører og tilpasses de stedlige forutsetninger. Ballettkompaniet gjennomfører også en rekke formidlingsaktiviteter i tilknytning til forestillingene.

3.1.4 Øvrig virksomhet ved Den Norske Opera

Operatoriet er et prosjekt som har bakgrunn i et treårig prøveprosjekt som ble igangsatt i 1998 i et samarbeid mellom Den Norske Opera, Norsk kulturråd, Norsk Komponistforening og Opera Vest. Fra 2001 videreføres Operatoriet som en virksomhet under Den Norske Operas tak. Den Norske Opera driver nå tiltaket i samarbeid med Norsk Komponistforening og Opera Vest. Hensikten er å gi librettister og komponister muligheter til å utvikle ny, norsk musikkdramatikk.

På 1970-tallet drev Den Norske Opera prosjektet Ballettverkstedet, et forum for utvikling av ny norsk koreografi. Ballettlaboratoriet startet høsten 2001, og har på samme måte som Operatoriet til formål å utvikle koreografer og komponisters kompetanse innenfor dansedramatikken gjennom verkstedprosjekter. Utover dette driver Den Norske Opera egen ballettskole og et formidlingsprogram overfor barn og unge, både innen ballett og opera.

3.2 Carte Blanche AS

Carte Blanche er det eneste danseensemblet, ved siden av Nasjonalballetten, med fast statlig driftstilskudd. Selskapet har et spesielt ansvar for å gjøre moderne dans kjent i Norge.

I 1988 ble det opprinnelige Dansekompaniet Carte Blanche AS vedtatt etablert i Bergen som ledd i ønsket om å styrke dans som kunstform utenfor Oslo. Etter at virksomheten ble innstilt i 1990, ble Nye Carte Blanche AS stiftet samme år. I 1997 overtok de offentlige tilskuddspartene aksjene i selskapet som opprinnelig var eid av privatpersoner. Staten ble majoritetsseier med 70 pst. av aksjene, mens Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune hver overtok 15 pst. av aksjene. I 2000 tok man tilbake selskapets opprinnelige navn, Carte Blanche AS.

Carte Blanche tilhører bevilgningsmessig kategorien "region-/landsdelsinstitusjoner", jf avsnitt 4.1.2 nedenfor. Institusjonene i denne kategorien får 70 pst. av det offentlige driftstilskuddet fra staten og 30 pst. regionale/lokale myndigheter — i Carte Blanches tilfelle er det Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune. I 2002 er det statlige driftstilskuddet på 13 mill. kroner og det regionale tilskuddet på 6 mill. kroner.

I 2001 viste Carte Blanche 50 forestillinger og hadde et samlet publikumsbesøk på 8 558.

Carte Blanches kunstneriske virksomhet er rettet mot samtidsuttrykket og den moderne dansen. Kompaniet har administrasjon, studio og scene i Danseteatret i Bergen. Det er i statsbudsjettet for 2002 lagt inn en økning av tilskuddet til Carte Blanche for å styrke turnéaktiviteten i Norge.

Carte Blanche har inngått et formelt samarbeid med Den Nationale Scene om felles billett- og markedsføringsapparat og det vurderes om samarbeidet kan utvides til også å gjelde andre virksomheter. Carte Blanche har for øvrig samarbeidet med en rekke andre aktører om enkeltprosjekter, blant annet Festspillene i Bergen og Stiftelsen Harmonien.

3.3 Regionale operavirksomheter

Felles for tiltakene som er omtalt i dette kapitlet, er at de har bevilgningsmessig status som "region- og distriktsopera" og mottar tilskudd under post 73 i kap. 324 Teater- og operaformål på statsbudsjettet, jf avsnitt 4.2 nedenfor. (Tabeller med økonomiopplysninger og virksomhetsopplysninger for disse tiltakene er gjengitt i Vedlegg 1.) En rekke ytterligere opera- og dansevirksomheter, som ikke har slik status, omtales nedenfor i kap. 3.4 Frie danse- og musikkteatergrupper.

3.3.1 Operaen i Kristiansund — Midtnorsk Musikkteater AS

Operaen i Kristiansund har vært i kontinuerlig drift siden 1971, men har røtter tilbake til perioden 1928-1937 da Edvard Bræin skapte den norske "folkeoperaen" basert på samvirke mellom profesjonelle og amatører. Operaen, som opprinnelig var en forening, ble i 2001 omgjort til aksjeselskap der Kristiansund kommune og Møre og Romsdal fylkeskommune har gått inn som hovedaksjonærer, sammen med de fire frivillige foreningene for kor, dans, orkester og sceneteknikk.

Operaen får i 2002 et statlig driftstilskudd på 6,9 mill. kroner. Staten dekker 68 pst. av de offentlige driftstilskudd, mens Møre og Romsdal fylkeskommune og Kristiansund kommune dekker 16 pst. hver. I 2002 er det samlede regionale tilskuddet på 3,25 mill. kroner.

Virksomheten er basert på både rene profesjonelle produksjoner og produksjoner med samvirke mellom profesjonelle utøvere og amatører. Det produseres operaer, musikaler, balletter og konserter. Selv om de årlige operafestukene står sentralt i virksomheten, er det en stor aktivitet gjennom hele året. I 2001 produserte Operaen 8 opera-/danseoppsetninger fordelt på 62 forestillinger. I tillegg kommer en lang rekke konsertproduksjoner. Det totale publikumstallet er beregnet til 17 659. Det ble dessuten presentert 9 gjestespill fra andre aktører, for et publikum av totalt 5 752 publikummere. Inkludert gjestespill utgjør publikumsbesøket 23 447.

Operaen i Kristiansund er et ressurs- og kompetansesenter for distriktsoperavirksomhet over hele landet. Sentret bidrar til realisering av oppsetninger gjennom samarbeid ved at kompetanse, rekvisitter, kulisser, kostymer, etc stilles til rådighet.

Operaen har etablert en profesjonell sinfonietta bestående av 13 musikere i deltidsstillinger. Siden 1979 har operaen drevet en ballett- og danseskole. For tiden planlegges et danse-teater basert på profesjonelle dansere i kombinasjonsstillinger.

Operaen i Kristiansund har blant annet som mål å bidra til større kulturell aktivitet i skolene både gjennom formidling, gjennom samarbeidsprosjekter og ved pedagogisk virksomhet. På denne måten bidrar Operaen til å integrere kunsten i grunnutdanningen for barn og unge.

Operaen i Kristiansund er sekretariat for samarbeidsnettverket Distriktsoperaene i Norge (DoN), jf. avsnitt 3.5.11 nedenfor.

3.3.2 Opera Vest

Opera Vest ble etablert i 1992 med sikte på å produsere profesjonell opera på Vestlandet. Miljøet rundt Opera Vest springer ut fra det Bergensbaserte samtidsmusikkensemblet BIT 20 Ensemble og samtidsmusikkfestivalen Music Factory. Opera Vest samarbeider blant annet med Stiftelsen Harmonien, Den Nationale Scene, Carte Blanche og Grieghallen. Opera Vest samarbeider som nevnt med Den Norske Opera og Norsk Komponistforening om "Operatoriet". Den kunstneriske profilen er rettet mot det moderne repertoaret. Opera Vest har siden 1993 mottatt årlige tilskudd fra Norsk kulturråd over Støtteordningen for fri scenekunst. I 2001 utgjorde det regionale tilskuddet fra Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune 620 000 kroner. Fra 2002 bevilges det statlige tilskuddet til Opera Vest over Kultur- og kirkedepartementets budsjett med 1,7 mill. kroner.

3.3.3 Vest Norges Opera

Stiftelsen Vest Norges Opera ble etablert i 1996 med formål å utvikle en profesjonell regionopera for Vestlandet. Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune er stiftere. Stiftelsen ligger i Bergen og samarbeider blant annet med Stiftelsen Harmonien, Grieghallen, Den Nationale Scene og andre aktører i Bergen. Den kunstneriske virksomheten omfatter hele operarepertoaret. I 2001 produserte Vest Norges Opera fem oppsetninger fordelt på 27 forestillinger, med et samlet publikumstall på 13 700. Frem til 2001 har driften vært finansiert gjennom offentlige driftstilskudd fra Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune samt private sponsorer. I 2001 utgjorde de offentlige regionale driftstilskudd 2,95 mill. kroner. I 2002 får Vest Norges Opera et statstilskudd på 1,4 mill. kroner.

3.3.4 Stiftelsen Musikkteatret

Stiftelsen Musikkteatret ble stiftet i 1997 av Trondheim kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Olavshallen, Trøndelag Teater og Trondheim Symfoniorkester. Stiftelsen har som formål å medvirke til eller selv å produsere profesjonelle opera-, musikkteater- og danseoppsetninger. I Trondheim har stiftelsen etablert samarbeid med TrønderOperaen, Olavsfestdagene og flere kor og dansegrupper. Stiftelsen har også utviklet et samarbeid med Den Norske Opera gjennom henholdsvis Riksoperaen og Nasjonalballetten samt med Operaen i Kristiansund. Frem til 2001 har driften vært finansiert gjennom offentlige driftstilskudd

fra Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune. De samlede regionale driftstilskudd var i 2001 på 505 000 kroner. I 2002 får Stiftelsen Musikkteatret et statstilskudd på 750 000 kroner.

3.3.5 TrønderOperaen

TrønderOperaen ble etablert i 1997 og er en medlemsforening for aktive sangere med innstudering og fremførelse av opera som hovedmål. Det er en målsetning å benytte regionens kunstneriske ressurser. TrønderOperaen produserte i 2001 tre operaoppsetninger fordelt på 13 forestillinger, for et samlet publikum av 2 750, og samarbeidet bla. med Trondheim Symfoniorkester, Den Norske Opera og Stiftelsen Musikkteatret om andre prosjekter. TrønderOperaen fikk første gang tilskudd over statsbudsjettet i 2000. I 2001 var statstilskuddet på kr. 942 000. I 2002 utgjør statstilskuddet 970 000 kroner. TrønderOperaen er medlem i Distriktsoperaene i Norge (DoN).

3.3.6 Opera Sør

Kristiansand har gjennom Musikkonservatoriet lange operatradisjoner. Den lokale operaaktiviteten går tilbake til 1974 med etableringen av Operaens Venner som førte til stiftelsen av Opera Sør på begynnelsen av 1980-tallet. Formålet for Opera Sør er å være et regionalt kraftsenter for produksjon av opera av høy kunstnerisk kvalitet. Operaaktiviteten har siden 1980-tallet gradvis økt. Opera Sør har fast samarbeid med Den Norske Opera og Riksoperaen, men produserer også årlig egne forestillinger. Det er inngått avtale mellom Den Norske Opera og Opera Sør om et utvidet samarbeid, jf. omtale under avsnitt 3.1.3 ovenfor. I 1997 ble operaen omgjort til en stiftelse med Kristiansand kommune, Aust-Agder fylkeskommune, Vest-Agder fylkeskommune, Kristiansand symfoniorkester, Agder Teater, Kristiansand Operakor og Operaens Venner som stiftere. Agder Teater er sekretariat for Opera Sør. Opera Sør fikk i 2001 et samlet offentlig regionalt tilskudd på 564 000 kroner. Opera Sør får i 2002 et statstilskudd på 500 000 kroner.

3.3.7 Opera Nord

Det ble i 2000 nedsatt et interimsstyre for Opera Nord. Operaen ble formelt stiftet av foreningene Tromsø Opera og Tromsø Operas Venner i februar 2002. Opera Nord har påtatt seg ansvar for operavirksomhet i Harstad og Tromsø. Blant andre har institusjonene Harstad Kulturhus, KulturHuset i Tromsø, Tromsø Symfoniorkester og Hålogaland Teater rett til å oppnevne medlemmer i styret for operaen. Operaen skal produsere egne oppsetninger og oppsetninger i samarbeid med andre aktører. Opera Nord har fått tilsagn om tilskudd fra regionale myndigheter når driften er kommet i gang. Opera Nord får i 2002 et statlig driftstilskudd på 500 000 kroner.

3.3.8 Musikkteatret i Bodø

Musikkteatret i Bodø ble stiftet i 1999 og hadde sitt første ordinære driftsår i 2000. Formålet er å produsere og formidle opera i Bodøregionen i samarbeid mellom profesjonelle og amatører. Organisasjonen er fortsatt under oppbygging. Det er etablert et samarbeid med Nordland Musikkfestuke. Det ble produsert én oppsetning i 2001, fordelt på fem forestillinger med et samlet publikumstall på 1492. I 2000 kom Musikkteatret i Bodø inn på statsbudsjettet med et tilskudd på 258 000 kroner. I 2001 var de samlede offentlige tilskudd regionalt på 300 000 kroner. Statstilskuddet i 2002 er 516 000 kroner. Musikkteatret i Bodø er medlem i Distriktsoperaene i Norge (DoN).

3.3.9 Opera Nordfjord

Stiftelsen Opera Nordfjord ble etablert i 1998. Operaen produserer årlig en oppsetning. Virksomheten er basert på samarbeid mellom profesjonelle og amatører, og har et stort innslag av frivillighet. I 2000 kom Opera Nordfjord inn på statsbudsjettet. I 2001 var de samlede offentlige regionale tilskudd på 200 000 kroner. Statstilskuddet i 2002 er på 516 000 kroner. Opera Nordfjord er medlem i Distriktsoperaene i Norge (DoN).

3.3.10 Ringsakeroperaen

Stiftelsen Ringsakeroperaen har sitt utspring i det frivillige musikk- og dansemiljøet i Brumunddal og omegn og har eksistert siden slutten av 1970-tallet. Formålet er å arrangere oppsetninger av operaer/operetter av høy kunstnerisk kvalitet. Virksomheten baserer seg på samarbeid mellom profesjonelle og amatører. Det produseres nå minst en oppsetning i året. Det er anslått at hver produksjon utløser en dugnadsinnsats på rundt 20 000 timer. Ringsakeroperaen har etablert et samarbeid med Ringsaker Operakor og Hedemarken symfoniorkester. Ringsakeroperaen fikk i 2001 et statlig driftstilskudd på 864 000 kroner. De samlede regionale driftstilskudd var på 280 000 kroner. Ringsakeroperaen får i 2002 et statstilskudd på 890 000 kroner. Ringsakeroperaen er medlem i Distriktsoperaene i Norge (DoN).

3.3.11 Steinvikholm Musikkteater

Steinvikholm Musikkteater med administrasjon i Stjørdal ble stiftet i 1992. På Steinvikholm Slott oppføres hvert år operaen "Olav Engelbrektsson" som er basert på nasjonale historiske hendelser. Produksjonen er basert på samarbeid mellom profesjonelle og amatører med et stort apparat av ca. 500 frivillige. I 2001 ble det vist 5 forestillinger for 6 500 publikummere. Musikkteatret driver også en operaskole for barn. Fra 1998 har Steinvikholm Musikkteater fått statlige driftstilskudd. Statstilskuddet var i 2001 på 586 000 kroner mens de samlede regionale driftstilskudd var på 370 000 kroner. I 2002 er statstilskuddet på 704 000 kroner. Steinvikholm Musikkteater er medlem i Distriktsoperaene i Norge (DoN).

3.4 Frie danse- og musikkteatergrupper

Det er i Norge et stort antall frie grupper som produserer og formidler scenekunstoppsetninger. Innenfor dansen skjer mesteparten av produksjonen i regi av slike grupper. Viktigste finansieringskilde er Kulturrådets støtteordning for fri scenekunst, jf. avsnitt 4.4 nedenfor. Andre viktige kilder er Fond for lyd og bilde (4.8), Fond for utøvende kunstnere (4.7) og Utenriksdepartementet (4.9). Enkelte har også mottatt europeiske midler, for eksempel gjennom Kaleidoskop-programmet. De fleste produksjonene lar seg bare realisere ved en kombinasjon av ulike finansieringskilder. I mange tilfeller realiseres prosjektene i samproduksjoner med scener i inn- og utland.

Formidlingen av de frie gruppernes produksjoner skjer særlig gjennom de programmerende scenene som er særlig rettet mot formidling av fri scenekunst: Black Box Teater i Oslo, BIT Teatergarasjen i Bergen og AvantGarden i Trondheim (3.5.3). Videre er formidlingsnettverkene Norsk scenekunstbruk (3.5.9) og Nettverk for scenekunst (3.5.10) viktige i formidlingen av produksjonen til de frie gruppene. Mange utenlandske gjestespill realiseres med tilskudd fra Kulturrådets gjestespillordning eller fra Utenriksdepartementet. I en viss grad er også de faste teatrene, Riksteatret og festivalene formidlingskanaler for fri scenekunst.

Nedenfor presenteres et utvalg av de viktigste frie musikkteater- og dansegruppene.

3.4.1 dansdesign

dansdesign, med koreografene Anne Grete Eriksen og Leif Hernes, har vært i virksomhet siden 1978, og er landets eldste virksomhet innenfor moderne dans. Kompaniet har mottatt prosjekttilskudd over Kulturrådets tilskuddsordning gjennom flere år. I 2001 bevilget Kulturrådet 1,1 mill kroner til prosjektet "Xperi MENT". Blant de siste produksjonene er "Den Vesle Vampyren" som ble presentert på Ultimafestivalen 2001. Prosjektet Ad Kvadratum — dansdesigns koreografi for Carte Blanche, med musikk av Ole Henrik Moe jr. — har premiere i mars 2002.

3.4.2 Ingun Bjørnsgaard Prosjekt

Danseensemblet Ingun Bjørnsgaard Prosjekt ble etablert i 1992. Kompaniet er har vunnet flere priser og høstet anerkjennelse internasjonalt. Kompaniet opptrer på en rekke arenaer i inn- og utland. Den siste produksjonen er "Book of Songs" med musikk av Henrik Hellstenius. Denne hadde urpremiere ved tanzhaus nrw. i Düsseldorf i januar 2002. Flere tidligere produksjoner har hatt premiere ved Kampnagel i Hamburg. I 2001 mottok Ingun Bjørnsgaard Prosjekt 1,8 mill. kroner i prosjekttilskudd over Kulturrådets tilskuddsordning for fri scenekunst. I tillegg ble det gitt bestillingsverkstilskudd til musikken til "Book of Songs". Kulturrådet ga dessuten gjestespillstøtte til oppføringer av forestillingen "the afternoon and the others" på Kampnagel i 2001.

3.4.3 Jo Strømgren Kompani

Jo Strømgren Kompani ble etablert i 1998, og har gjennomført en rekke danseproduksjoner med bred formidling, i inn- og utland. Kompaniet har gjennom flere sesonger mottatt prosjekttilskudd fra Norsk kulturråd. I 2001 mottok kompaniet 0,9 mill. kroner til produksjonen "There" som hadde premiere i Vilnius i april 2001. Det ble også gitt gjestespillstøtte for oppføringer av "There" i Dresden, Moskva og Volgograd. Blant de siste produksjonene er "Pianisten", en samproduksjon med Torshovteatret med premiere i mars 2002. Også Jo Strømgren Kompani har mottatt en rekke priser, sist Hedda-prisen for 2001.

3.4.4 Kreutzer Kompani

Kreutzer Kompani, med koreografen Eva-Cecilie Richardsen og lysdesigner/videokunstner Hans Christian Gilje, ble etablert i 2000 som en videreføring av gruppen Demodans. Produksjonene kombinerer dans med

levende musikk og digitale medier. Av de siste produksjonene er "Blend/Verk" fra 2001 og "Prakt" fra 2002. Kompaniet mottok i 2001 1 mill. kroner i prosjektilskudd fra Kulturrådets tilskuddsordning, samt gjestespillstøtte til fremførelse av "Blend/Verk" i Kaunas, Litauen. Også Kreutzer Kompani har et vidt internasjonale kontaktnett, bl.a. i Tyskland.

3.4.5 Opera Omnia

Opera Omnia ble etablert i 1990. Kompaniet har realisert 30 musikkteateroppsetninger gjennom 12 år. Blant oppsetningene kan nevnes barneoperaen "PoY!" (2000) og kammeroperaen "Hulda og Garborg" (2001). Opera Omnia har tidligere mottatt tilskudd over Norsk kulturråds støtteordning for fri scenekunst. I 2001 mottok kompaniet en bevilgning på 500 000 over Kulturrådets satsing "Mens vi venter på operaen..." (se 4.5 nedenfor). Denne bevilgningen skal gå til realisering av ungdomsoperaen "3X3" i sesongen 2002-03. Kulturrådet gav i 2001 også gjestespillstøtte til "PoY!".

3.4.6 Oslo Danse Ensemble

Oslo Danse Ensemble, som har utgangspunkt i jazzdansen, ble etablert i 1994 av Merete Lingjærde, Toni Ferraz, Camilla Myhre og Nina Lill Svendsen. Leder er i dag Merete Lingjærde. Ensemblet har gjennomført flere turneer i Norge, blant annet i regi av Riksteatret. Ensemblet fikk Kritikerprisen i 1999. Oslo Danse Ensemble mottok et tilskudd på 1 mill. kroner fra Norsk kulturråd i 2001.

3.4.7 oslo opera net

oslo opera net ble etablert i 2001 som en sammenslutning av Stiftelsen Oslo OperaCompagnie og Foreningen Opera Oslo. oslo opera net fikk i 2001 en samlet bevilgning fra Norsk kulturråd på 1 245 000 kroner, hvorav 570 000 kroner fra satsingsprogrammet "Mens vi venter på operaen..." (se 4.5 nedenfor) og 675 000 kroner fra Støtteordningen for fri scenekunst (4.3). Videre gav Kulturrådet tilsagn om 2 mill. kroner pr. år for 2002 og 2003. Tilskuddene går til å realisere seks produksjoner.

3.4.8 Stellaris Danseteater AS

Stellaris Danseteater har vært i virksomhet siden 1979 og er et av landets eldste dansekompanier. Kompaniet har base i Hammerfest og ledes av Solveig Leinan Hermo. Virksomheten omfatter både profesjonelle oppsetninger, samarbeidprosjekter med amatører, dans for film, instruksjon og konsulentbistand. I tillegg til egenproduksjonene deltar kompaniet i ulike samproduksjonsprosjekter med nordnorske aktører, men også med grupper, institusjoner, festivaler o.l. i hele landet. Oppsetningene turneres i Nordkalott- og Barentsregionen, men det gjennomføres også gjestespill i andre europeiske land. Det produseres 2-4 helaftens oppsetninger i året. Kompaniet organiserer produksjonene prosjektvis, og bare lederen er fast ansatt. Stellaris mottar et statstilskudd over 78-posten i kap. 320 Allmenne kulturformål. I 2002 er tilskuddet på 478 000 kroner. I tillegg mottar kompaniet også regionale tilskudd.

3.4.9 zero visibility corp.

zero visibility corp. ble startet i 1996 av koreograf Ina Christel Johannessen og lysdesigner/scenograf Jens Sethzman. Produksjonene kombinerer dans/bevegelser med video og andre visuelle virkemidler. Kompaniet mottok 1,4 mill. kroner i prosjektilskudd fra Norsk kulturråd i 2001. Blant de siste produksjonene er den prisbelønte "Hunt Out [Reprise]" (2000), samt "confession time" som ble presentert på Ultimafestivalen 2001.

3.5 Andre virksomheter med aktivitet innenfor opera og dans

3.5.1 Øvrige scenekunstinstitusjoner

I tillegg til de omtalte institusjonene og gruppene, som arbeider spesielt med opera og/eller dans, har også de øvrige institusjonene på scenekunstmrådet i varierende grad engasjert seg i disse kunstartene. Det dreier seg i første rekke om teatre som mottar rammetilskudd over kap. 324 Teater og operaformål på kulturbudsjettet, jf. oversikt under 4.1 nedenfor. Disse institusjonene skal etter oppdraget presentere "scenekunst", og følgelig like gjerne musikkteater og dans som taleteater, noe de i en viss utstrekning også gjør, oftest i form av samproduksjoner med aktører utenfra, eller som rene gjestespill. Det Norske Teatret hadde tidligere seks dansere fast tilknyttet ensemblet.

Et aktuelt eksempel på en egenproduserende virksomhet er Teater Ibsens planlagte scene for dans i Tønsberg. Et annet er Det Norske Teatrets dansesatsing i 2001, hvor teatret samproduserte oppsetninger

med eksterne koreografer. Nevnes kan også Hedmark Teaters medvirkning til oppsetningen på Tynset i 2001 av en nyskrevet opera av Glenn Erik Haugland om Arne Garborg.

3.5.2 Riksteatret

Riksteatret er en hovedaktør i formidlingen av scenekunst i Norge, og disponerer en avsetning på Kultur- og kirkedepartementets budsjett i 2002 på 83,9 mill. kroner. Mens de statsstøttede scenekunstinstitusjonene som er omtalt i forrige avsnitt, alle er organisert som selvstendige aksjeselskaper under ulike former for offentlig hel- eller deleierskap (unntatt Hedmark Teater, som er en stiftelse), er Riksteatret organisert som en statlig virksomhet, underlagt Kultur- og kirkedepartementet.

I tillegg til å drive egenproduksjon og samproduksjon av scenekunst for turné, har Riksteatret i oppgave å bringe oppsetninger fra andre produsenter på turné i Norge. Blant de egenproduserte oppsetningene forekommer det en musikal omtrent annenhver sesong, og flere samproduksjonsprosjekter har involvert musikkteater/dans. Både musikkteater og dans fra andre produsenter sendes på turné. Institusjonen betjener i dag et nettverk av 63 spillesteder, og fører også tilsyn over sceneforholdene i dette nettverket.

Siden Dansens År i 1993 har Riksteatret drevet en særlig satsing på dans. Fra dette året mottok Riksteatret et årlig øremerket statstilskudd til turnering av dans, den gangen på 1,5 mill. kroner. Øremerkingen ble opphevet i 1997. I 1996 var tilskuddet på 4 mill. kroner. Etter dette har Riksteatret videreført dansesatsingen med en avsetning som er på nivå med det tidligere øremerkede tilskuddet.

Danserepertoaret velges ut blant de beste produksjonene i landet. Til hjelp i programmeringen har Riksteatrets ledelse to dansekonsulenter som er oppnevnt av Ballettforbundet. Det dreier seg om produksjoner fra frie sceniske grupper. Carte Blanche gjennomførte i tidligere år noen turneer med Riksteatret, men dette samarbeidet er ikke videreført. Samarbeid med Nasjonalballetten har heller ikke latt seg realisere.

23 av de 63 faste spillestedene inngår i en fast turnérute for dans. I tillegg til de større sentrene (inkl. Bergen og Trondheim, som normalt ikke har besøk av Riksteatret), er det mange mindre steder som mottar dansetilbudet, ikke minst steder som har dansefaglige miljøer, for eksempel ved regionale høgskoler og folkehøgskoler med danseutdanningsstilbud.

I 2000 brakte Riksteatret to danseoppsetninger på turné, hvorav én var en samproduksjon. To egenproduserte musikaler gikk på turné i 2000.

3.5.3 Programmerende scener

I tillegg til de nevnte produserende scenene, er de programmerende scenene Black Box Teater i Oslo, BIT Teatergarasjen i Bergen og AvantGarden i Trondheim betydelige arenaer for musikkteater og dans. Det anslås at 70 pst. av oppsetningene på Black Box er dans.

De to førstnevnte mottar mindre statstilskudd over 78-posten i kap. 324 Teater- og operaformål, på hhv. 815 000 kroner og 853 000 kroner i 2001. Ellers er hovedansvaret for disse sceneinstitusjonene kommunalt. I tillegg har Norsk kulturråd satt inn midler fra Norsk kulturfond til et nettverkssamarbeid mellom de tre scenene — Nettverk for scenekunst — som er omtalt under avsnitt 3.5.10 nedenfor.

3.5.4 Ny scene for dans i Oslo

For tiden er det under planlegging en ny scene for dans på Nedre Foss i Oslo. Denne kan stå klar for virksomhet i 2004. Scenen lokaliseres sammen med nye prøvelokaler for Riksteatret, med sikte på felles bruk av fasiliteter. Det er i 2002 satt av inntil kroner 1,2 mill. samlet til begge formålene under post 73 Nasjonale kulturbygg i kap. 320 Allmenne kulturformål.

3.5.5 De profesjonelle orkestrene

De profesjonelle symfoniorkestrene er en sentral ressurs, særlig i operasammenheng, men også i forbindelse med dansen. I første rekke gjelder det de seks statsstøttede symfoniorkestrene, lokalisert i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø. Disse mottar statlige rammetilskudd over kap. 323 Musikkformål i kulturbudsjettet, jf. oversikt under punkt 4.1 nedenfor.

Oslo-Filharmonien er i dag en rent symfonisk institusjon og medvirker ikke til sceniske opera- eller danseoppsetninger. På repertoaret har orkestret imidlertid både operamusikk og ballettmusikk som fremføres konsertant.

For alle de fem statsstøttede symfoniorkestrene utenfor Oslo inngår det i oppdraget at de skal medvirke til samproduksjoner innenfor opera og dans. Alle deltar også i større eller mindre grad i slike samproduksjoner.

Kringkastingsorkestret har også en viss virksomhet innenfor opera og dans. Blant annet har orkestret bidratt til oppsetninger på Den Norske Operas scene. Orkestret finansieres av NRK og er kringkastingselskapets husorkester.

Forsvarets musikkorps spiller enkelte steder en viktig rolle for operavirksomheten, som i Kristiansand, hvor Forsvarets Distriktsmusikkorps Sørlandet er en viktig ressurs for Kristiansand symfoniorkester og Opera Sør. Den Norske Opera og Forsvarets Distriktsmusikkorps Østlandet har utviklet en samarbeidsmodell som har resultert i en serie friluftspåførelser av operaen Bajazzo i janitsjarverson. En andel av driftsutgiftene til Forsvarets Musikk dekkes av Kultur- og kirkedepartementet under post 01 Driftsutgifter i kap. 323 Musikkformål. I 2002 er dette tilskuddet på 4,8 mill. kroner.

Også enkelte av de musikkensemblene som mottar statstilskudd over Kulturrådets ensemblestøtteordninger, medvirker i opera- og danserelaterte prosjekter, for eksempel Norsk Barokkorkester og Oslo Sinfonietta.

3.5.6 Rikskonsertene

Rikskonsertene formidler musikk i hele landet, dels i form av offentlige konserter, dels gjennom skolekonsertordningen. Tilbudet hentes dels inn ferdigprodusert, dels bidrar Rikskonsertene selv til produksjonen. Gjennom skolekonsertordningen formidler Rikskonsertene enkelte forestillinger innenfor musikkteater og dans, men bare innenfor det mindre formatet. Rikskonsertene har også bestilt nye norske musikkdramatiske verk.

3.5.7 Festivalene

Flere festivaler er betydelige arenaer for opera og dans. Enkelte festivaler er kategorisert som "knotepunktinstitusjoner" og mottar faste statstilskudd over kap. 323, post 72 i statsbudsjettet. Mange andre festivaler mottar statstilskudd gjennom Norsk kulturråds festivalstøtteordning. Noen får særlige tilskudd fra Kulturrådet.

Den eneste rene dansefestivalen i Norge er Oktoberdans i Bergen som mottok et særlig etableringstilskudd på 200 000 kroner fra Norsk kulturråd i 2000. Det arbeides også for å etablere en dansefestival i Oslo — CODA contemporary dance festival, som i 2000 mottok et etableringstilskudd fra Kulturrådet på 30 000 kroner. Festspillene i Bergen, Festspillene i Nord-Norge og Olavsfestdagene i Trondheim, som alle er "knotepunktinstitusjoner", presenterer også opera og dans. Et annet godt eksempel er Ultimafestivalen som har danseproduksjoner på programmet hvert år, og som driver dansefilmfestivalen "Dans for kamera" i samarbeid med Senter for dansekunst. I 2001 hadde Ultimafestivalen en sterk satsing på samtidsopera og danseforestillinger for barn.

Festivalene bringer ofte utenlandske gjestespill og representerer vinduer mot internasjonal opera og dans, i tillegg til å fungere som nasjonale treffpunkter og viktige formidlingskanaler for norsk opera og dans.

3.5.8 Kulturhusene

Kulturhusene i Norge inngår i nettverkene til flere aktører som formidler opera og dans, som Riksteatret, Rikskonsertene og Norsk Scenekunstbruk.

I tillegg har kulturhusene dannet sitt eget nettverk som "skal synliggjøre, samordne og utvikle kulturhusenes ressurser og kompetanse lokalt, regionalt og nasjonalt", og som kan representere en selvstendig kanal for formidling av opera og dans.

3.5.9 Norsk scenekunstbruk

Norsk scenekunstbruk er en formidlingsordning for fri profesjonell scenekunst, hovedsakelig scenekunst for barn og ungdom. Ordningen ble initiert i 1995 av Danse- og Teatersentrum og gikk som prøveprosjekt med prosjekttilskudd fra Norsk kulturråd i perioden 1995-2000. Prosjektet ble utvidet med satsingen "Ungdom og scenekunst" underveis i prosjektperioden. Etter prosjektperioden har ordningen mottatt et statstilskudd over post 78 i teater- og operakapitlet. I 2001 var tilskuddet på 2,3 mill. kroner. Scenekunstbruket administreres i dag av Danse- og Teatersentrum.

Ordningen er basert på et samvirke med lokale arrangører over hele landet, med fylkeskulturmyndighetene som regionalt kontaktledd. 13 fylker deltar i dag i ordningen. Staten dekker inntil 50 pst. av utgiftene, mens arrangøren beholder billettinntektene. Ordningen sikter ikke bare mot å distribuere et forestillingstilbud, men også å styrke arrangørkompetansen og interessen for scenekunst. De lokale arrangørene trekkes med i arbeidet med å utforme og tilrettelegge tilbudet. Både kompetansebyggingen, brukerstyringen og samfinansieringen antas å styrke den lokale forankringen.

Ordningen omfatter i en viss grad musikkteater- og danseoppsetninger, men begrenset til det mindre formatet. I 2000 ble det spilt 694 forestillinger i 11 av landets fylker for et samlet publikum av ca. 75 000. Av 30 oppsetninger var minst to musikkteater og tre dans.

3.5.10 Nettverk for scenekunst

Formidlingsprosjektet Nettverk for scenekunst er finansiert gjennom Norsk kulturråds forsøksprosjekt "Rom for kunst". I 2000 var tilskuddet på 200 000 kroner. Nettverk for scenekunst skal legge til rette for nettverkssamarbeid, herunder utveksling av oppsetninger, mellom de programmerende scenene i Oslo, Bergen og Trondheim — hhv. Black Box, BIT Teatergarasjen og AvantGarden (jf. 3.5.3 ovenfor). Det arbeides for tiden med å trekke flere scenekunstinstusjoner inn i nettverket. Sceneinstitusjonene som deltar i samarbeidet, har et sterkt fokus på dans, og dette gjenspeiles også i nettverksarbeidet.

3.5.11 Distriktsoperaene i Norge (DoN)

Distriktsoperaene i Norge (DoN) er et frivillig basert samarbeidsnettverk for distriktsoperaene. Følgende virksomheter deltar i dag i nettverket: Operaen i Kristiansund, TrønderOperaen, Musikkteatret i Bodø, Opera Nordfjord, Ringsakeroperaen og Steinvikholm Musikkteater (jf. omtaler under 3.3 ovenfor). DoN arbeider for å videreutvikle opera og dans som en lokal arena for samarbeid mellom profesjonelle og amatører og som en ressurs i det lokale kulturlivet. Av distriktsoperaene er det pr. i dag bare Operaen i Kristiansund som har en virksomhet innenfor ballett/dans.

Nettverkssamarbeidet omfatter utveksling av informasjon samt formidling av tjenester innenfor både administrative, økonomiske, tekniske og kunstneriske områder. Nettverket har også som mål å tilrettelegge for samproduksjoner, felles distribusjon, gjenbruk og rasjonell ressursutnyttelse. Nettverket mottar ikke direkte offentlig støtte.

3.5.12 Virksomheter uten statstilskudd

I tillegg til alle de nevnte, statsstøttede tiltakene, er det enkelte tiltak som bare mottar offentlig støtte regionalt og/eller lokalt. I Nordland planlegges eksempelvis et treårig prøveprosjekt for dans og koreografi i tilknytning til et planlagt scenekunstsenter i Bodø. I tillegg planlegges det et samarbeid mellom de tre nordligste fylkene om etablering av en Landsdelsscene for dans med utgangspunkt i Stellaris Danseteater i Hammerfest.

Et eksempel på et scenisk prosjekt med utspring i et pedagogisk miljø er Bårdar Danseteater AS. Dette er et nyetablert selskap med utspring i danseinstituttet Bårdar Danseinstitutt, som i mange år har gitt undervisning innenfor et bredt spekter av danseformer til alle aldersgrupper.

I tillegg til disse finnes det produksjonsselskaper som produserer musikaler og dans på kommersiell basis.

3.5.13 Andre virksomheter

"Gratis daglig trening" er et treningstilbud for dansere. Tiltaket mottar et statstilskudd på 839 000 kroner i 2002.

4 Kulturpolitikken på områdene opera og dans

I dette kapitlet presenteres de viktigste virkemidlene i statens kulturpolitikk på områdene opera og dans. Noen virkemidler er rettet særlig mot disse kunstartene, andre gjelder et videre spekter av virksomheter innenfor scenekunst- og musikkområdet. Til slutt gis det en sammenfattende karakteristikk av det statlige virkemiddelapparatet.

Det statlige engasjementet for opera og dans består av følgende elementer som omtales i egne avsnitt nedenfor:

- rammetilskudd til institusjoner (4.1)

- tilskudd til regionale operatiltak (4.2)
- turnéstøtte (4.3)
- tilskudd til frie sceniske grupper (4.4)
- andre ordninger (4.5 - 4.9)

4.1 Rammetilskudd til institusjoner på scenekunst- og musikkområdet

Den statlige innsatsen på scenekunst- og musikkområdet har sitt økonomiske tyngdepunkt i rammetilskuddene til et antall institusjoner. Tilskuddene til musikk institusjonene fordeles over kap. 323 Musikkformål i statsbudsjettet, og tilskuddene til scenekunst institusjonene over kap. 324 Teater- og operaformål. I begge kapitlene er institusjonstilskuddene fordelt over følgende to poster:

- post 70 Nasjonale institusjoner
- post 71 Region-/landsdelsinstitusjoner

I kap. 323 Musikkformål har man i tillegg en post 72 Knutepunktinstitusjoner som omfatter fire større festivaler.

4.1.1 Nasjonale institusjoner

Felles for de nasjonale institusjonene er at staten står for hele det offentlige tilskuddet. Under post 70 i kap. 324 Teater- og operaformål i statsbudsjettet for 2002 finner vi følgende nasjonale institusjoner (statstilskudd i 2002 i mill. kroner):

Den Nationale Scene	70,0
Den Norske Opera	193,7
Det Norske Teatret	99,2
Nationaltheatret	107,3

Blant disse er det bare Den Norske Opera som arbeider spesielt med opera og dans. De øvrige tre er bare delvis involvert i opera og dans, jf. avsnitt 3.5.1 ovenfor.

På musikkområdet finner vi i statsbudsjettet følgende nasjonale institusjoner (statstilskudd i 2002 i mill. kroner):

Oslo-Filharmonien	75,5
Stiftelsen Harmonien	63,3

4.1.2 Region-/landsdelsinstitusjoner

For region-/landsdelsinstitusjonene gjelder det en avtalefestet nøkkel 70/30 i delingen av det offentlige finansieringsansvaret mellom staten og regionale/lokale myndigheter. På scenekunstområdet finnes følgende region-/landsdelsinstitusjoner (statstilskudd i 2002 i mill. kroner):

Agder Teater	10,4
Carte Blanche	13,0
Haugesund Teater	4,2
Hedmark Teater	7,1
Hordaland Teater	5,6

Hålogaland Teater	17,1
Nordland Teater	12,1
Rogaland Teater	31,0
Sogn og Fjordane Teater	9,9
Teater Ibsen	13,0
Teatret Vårt	11,5
Trøndelag Teater	40,8

Blant disse er Carte Blanche en ren danseinstitusjon. Ingen er musikkteaterinstitusjoner. Mange av teaterinstitusjonene har et visst engasjement innenfor dans og musikkteater.

På musikkområdet er følgende fire symfoniorkestre region-/landsdelsinstitusjoner (statstilskudd i 2002 i mill. kroner):

Trondheim Symfoniorkester	36,3
Stavanger Symfoniorkester	33,7
Kristiansand Symfoniorkester	14,7
Tromsø Symfoniorkester	7,3

Alle disse orkestrene medvirker i operaproduksjoner.

4.1.3 Knutepunktinstitusjoner

Det er ingen knutepunktinstitusjoner på scenekunstmrådet. På musikkområdet er følgende fire festivaler kategorisert som knutepunktinstitusjoner (statstilskudd i 2002 i mill. kroner):

Festspillene i Bergen	10,3
Festspillene i Nord-Norge	4,3
Olavsfestdagene i Trondheim	3,5
Molde International Jazz Festival	2,3

Musikkteater og dans kan være viktige innslag på disse festivalene. De offentlige tilskuddene er fordelt mellom staten og fylke/kommune etter nøkkelen 60/40 (Sør-Norge) eller 70/30 (Nord-Norge).

4.1.4 Riksteatret og Rikskonsertene

Til forskjell fra de nasjonale institusjonene og region-/landsdelsinstitusjonene, er Riksteatret og Rikskonsertene statlige virksomheter underlagt Kultur- og kirkedepartementet. Begge disponerer en avsetning på kulturbudsjettet, under hhv. teater- og operakapitlet og musikkapitlet (statstilskudd i 2002 i mill. kroner):

Rikskonsertene	100,1
Riksteatret	83,9

Vedrørende institusjonenes formidling av opera og dans vises det til avsnittene 3.5.2 og 3.5.6 ovenfor.

4.1.5 Statens styring av institusjonene

Alle de nevnte institusjonene er underkastet statens opplegg for mål- og resultatstyring. Det samme opplegget gjelder for alle institusjonene enten de er statlige virksomheter, aksjeselskaper eller stiftelser. I budsjettproposisjonen er det angitt hovedmål og resultatmål for institusjonene, og i tildelingsbrevene spesifiseres resultatindikatorerne som institusjonene skal rapportere i henhold til.

Hovedmålene for både scenekunstrådet og musikkområdet er:

- Sikre at flest mulig får tilgang til opplevelse av scenekunst/musikk
- Fremme kunstnerisk fornyelse og utvikling
- Sørge for god ressursutnyttelse

Resultatmålene og –indikatorerne stiller krav dels til produksjonen (antall produksjoner, forestillinger/konserter, publikummere), dels til repertoaret (nyskrevet repertoar, repertoar for barn og unge), dels til formidlingen og dels til organiseringen av virksomheten (samarbeid, planlegging, ressursutnyttelse). I de årlige budsjettsøknadene presenterer institusjonene rapporter/regnskap fra foregående års virksomhet og planer/budsjetter for etterfølgende år.

4.2 Tilskudd til regionale operatiltak

Kap. 324 Teater- og operaformål i kulturbudsjettet inneholder en post for regionale operatiltak, post 73 Region- og distriktsopera. I 2002 omfatter posten følgende tiltak (statstilskudd 2002 i 1000 kroner):

Musikkteatret i Bodø	516
Opera Nordfjord	516
Operaen i Kristiansund	6 903
Ringsakeroperaen	890
Steinvikholm Musikkteater	704
TrønderOperaen	970
Opera Nord	500
Opera Sør	500
Opera Vest	1 700
Stiftelsen Musikkteatret	750
Vest Norges Opera	1 400

Det vises til omtale av virksomhetene under avsnitt 3.3 ovenfor. Disse virksomhetene rapporterer ikke i henhold til departementets opplegg for mål- og resultatstyring.

4.3 Turnéstøtte

Over 78-posten i kap. 323 Musikkformål ytes det turnéstøtte til Den Norske Opera og symfoniorkestrene. Til dette formålet var det i 2001 avsatt 2,5 mill. kroner.

4.4 Støtteordningen for fri scenekunst

Støtteordningen for fri scenekunst finansieres ved en avsetning fra Norsk kulturfond og forvaltes av Norsk kulturråd, etter innstilling fra Kulturrådets faglige utvalg for scenekunst. Gjennom støtteordningen bevilges prosjektvis tilskudd til frie scenekunstgrupper, se omtale under avsnitt 3.4 ovenfor. Enkelte grupper får mer langsiktig oppfølging i form av tilsagnsbevilgninger for inntil to år ut over bevilgningsåret.

Støtteordningen retter en sterk oppmerksomhet mot musikkteater og dans, og i 2001 gikk over halvparten til musikkteater- eller danseprosjekter. En samlet avsetning i 2001 på 29,3 kroner ble fordelt til 59 prosjekter.

Blant de 11 prosjektene som fikk 1 mill. kroner eller mer i tilskudd, var det fem danseprosjekter og ett musikkteaterprosjekt. Alle er omtalt i kapittel 3 ovenfor. Det dreier seg om følgende (tilskudd i 2001 i mill. kroner):

dansdesign	"Xperi MENT"	1,1
Ingun Bjørnsgaard Prosjekt	Danseframsyningar	1,8
Kreutzer kompani	Danseprosjekt	1,0
Opera Vest	Operaprojekt over 3 år	1,6
Oslo Danse Ensemble, Stiftelsen	Danseframsyningar	1,0
zero visibility corp.	Danseframsyningar	1,4

Opera Vest mottar fra 2002 tilskudd over post 73 Region- og distriktsopera i kulturbudsjettets teater- og operakapittel, jf. avsnittene 3.3.2 og 4.2 ovenfor.

En særlig utfordring i forvaltningen av støtteordningen er avveiningen mellom punktvis tilskudd til kortvarige prosjekter og tilskudd til mer langsiktige virksomheter. De siste årene har Kulturrådet i noen grad konsentrert innsatsen til færre aktører som tilgodesees med større tilskuddsbeløp.

Avsetningen til Støtteordningen for fri scenekunst er i 2002 på 34,4 mill. kroner.

4.5 "Mens vi venter på operaen..."

De faglige utvalgene for hhv. musikk og scenekunst i Norsk kulturråd tok i 1995 initiativ til en felles musikkdramatikk-satsing kalt Kobleriet, som gikk ut på å gi librettister og komponister mulighet til å arbeide frem nye musikkdramatiske verk. I 1998 inngikk Kulturrådet et samarbeid med Norsk Komponistforening, Den Norske Opera og Opera Vest for å videreføre denne satsingen gjennom det treårige programmet Operatoriet. Operatoriet drives i dag videre som fast musikkdramatikkverksted i Den Norske Opera, i samarbeid med Komponistforeningen og Opera Vest, jf. avsnitt 3.1.4 ovenfor.

Norsk kulturråd videreførte i 2001 sitt operaarbeid gjennom programmet "Mens vi venter på operaen...". Over dette programmet ble det gjort følgende tildelinger:

Opera Omnia, Stiftelsen	Produksjonen 3x3	500 000
Opera Vest	John Cage: "Europeras 2 & 3"	150 000
Opera Vest	Operas Vest "Mens vi venter på operaen" for perioden 2002-2003	500 000
oslo opera net	Musikkdramatisk verk over tre år	570 000
TrønderOperaen	Operaen "Thora på Rimol" av Hjalmar Borgstrøm, scenisk framføring	280 000

Den største tildelingen gikk som man vil se til operaselskapet oslo opera net., jf. avsnitt 3.4.7 ovenfor. Opera Vest mottar fra 2002 tilskudd over post 73 Region- og distriktsopera i kulturbudsjettets teater- og operakapittel, jf. avsnittene 3.3.2 og 4.2 ovenfor.

4.6 Andre ordninger i Norsk kulturråd

4.6.1 Scenekunstmidler

Gjestespillordningen er en tilskuddsordning som skal gi bedre sirkulering av gode scenekunstoppsetninger, herunder musikkteater- og danseoppsetninger. Ordningen gjelder norske produksjoner som skal vises i Norge eller utlandet, samt utenlandske produksjoner som skal vises i Norge. Ordningen gjelder

oppsetninger fra frie sceniske grupper så vel som institusjoner. Gjestespillordningen hadde i 2001 en avsetning på 3,4 mill. kroner. Det var i alt 51 gjestespill som mottok tilskudd, herunder mange musikkteater- og danseprosjekter, for eksempel følgende:

Imago Dance Company	Multimediaproduksjonen Aniara i Nord-Norge	50 000
Ingun Bjørnsgaard Prosjekt	Danseframføringa "the afternoon and the others" på Kampnagel	30 000
Jo Strømgren Kompani	"There" i Dresden	40 000
Jo Strømgren Kompani	"There" i Moskva og Volgograd	50 000
Kreutzer kompani	"Blend/verk" til Kaunas, Litauen	30 000
Musidra Teater	"Det magiske skrinet" på Europeisk Kvinneteaterfestival i Tornio og Haparanda	8 000
Opera Omnia, Stiftelsen	Musikkteater for barn — PoY!	25 000
Opera Vest	"The Man who mistook his wife for a hat" til Lyric Theatre, London	100 000
Scene Oslo-Berlin	Tanzcompagnie RUBATO med "Kiss me here" — Black Box teater	40 000

Viktig er også Kulturrådets tilskuddsordning for ny, norsk koreografi. Tilskuddene ytes etter søknad enten fra koreografen selv eller fra en institusjon som ønsker å produsere koreografens verk. Fra denne ordningen gikk det i 2001 tilskudd til i alt 19 prosjekter til en samlet sum av 810 000 kroner.

Tilskuddene til ny, norsk dramatikk går i enkelte tilfeller til musikkdramatikkprosjekter. I 2001 mottok for eksempel Axel Hellstenius tilskudd til framstilling av libretto til kammeroperaen "Rik på virkelighet, fattig på drøm".

Kulturrådet fordeler dessuten etableringstilskudd til ulike tiltak på scenekunstheltet, for eksempel Nettverk for scenekunst, jf. 3.5.10 ovenfor.

4.6.2 Musikkmidler

Enkelte av Kulturrådets faste musikkordninger er viktige finansieringskilder for musikkteater- og danseprosjekter. Bestillingsverksordningen omfattet i 2001 følgende prosjekter innenfor musikkteater og dans:

Carte Blanche AS	Tingingsverk av Rolf Wallin — Solo pianoverk	39 375
Den Norske Opera	Tingingsverk av Gisle Kverndokk — "Den fjerde Nattevakt", ein fullkvelds opera	56 000
Festspillene i Nord-Norge og Fabula v/ Eva Dons	Tingingsverk av Petter Henriksen — musikk til ei scenisk framføring basert på tekstar av Herbjørg Wassmo	50 000
Ingun Bjørnsgaard Prosjekt	Verk for fiolin, cello og elektronikk av Henrik Hellstenius til danseframføringa "Book of Songs" (arb.t.)	34 500
Ny Musikk	Tingingsverk av Henrik Ødegaard — oratorium med framføring desember 2001	70 000
Olav Duun-stiftinga i Namdalen	Tingingsverk av Terje Adde og Gisle Krogseth — kystoperaen "Mennesket og maktene"	60 000
Opera Oslo	"A" — ein skuggeopera — tingingsverk av Cecilie Ore og prosjektkontrakt dramatistar til Paal-Helge Haugen	108 000

Også Kulturrådets tilskudd til innspilling av fonogrammer går i enkelte tilfeller til musikkteater- eller dansemusikk. I 2001 gikk det for eksempel tilskudd til Trondheim Symfoniorkesters innspilling av Hjalmar Borgstrøms opera "Thora på Rimol". Videre kan innkjøpsordningen for fonogrammer omfatte musikkteater- og dansemusikkinnspillinger. I 2001 gjaldt det for eksempel Henrik Hellstenius' opera "Sera".

Kulturrådet gir også tilskudd til festivaler som viser opera og dans, jf. avsnitt 3.5.7 ovenfor.

Tilskudd til musikkteater- og danseprosjekter kan også utløses i andre sammenhenger. Eksempelvis bidro Kulturrådet gjennom tusenårsmarkeringen Attacca-00 til at tre norske musikkdramatiske utfremførelser ble realisert i 2000.

4.7 Fond for utøvende kunstnere

Fond for utøvende kunstnere gir tilskudd til "prosjekter der det deltar profesjonelle, utøvende kunstnere, og til innspillinger som foretas i Norge". Det dreier seg om blant annet følgende tilskuddsformer:

- Innspilling av fonogram
- Prosjektstøtte
- Reisetøtte
- Kurs-/seminarvirksomhet
- Stipend for videreutdanning
- Orkester-/korpsstipend
- Stønad

Innenfor kategorien prosjektstøtte går det tilskudd til musikk, dans, teater og musikkteater. Det dreier seg om "konsertstøtte, turnéstøtte, produksjon og visning av danse- og teaterforestillinger e.a.". I 2000 ble det innvilget 48 søknader om prosjektstøtte til dans og 27 til musikkteater til en samlet sum av hhv. 1 249 500 kroner og 951 800.

4.8 Fond for lyd og bilde

Fond for lyd og bilde, tidligere Kassetavgiftsfondet, har ifølge fondsforskriften til formål å "gi rimelig godtgjørelse til rettighetshavere for den lovlige kopiering til privat bruk som skjer fra videogrammer og fonogrammer" samt å "fremme produksjon og formidling av innspillinger i lyd og/eller bilde". Målgruppene er blant annet opphavsmenn (komponister, skjønn- og faglitterære forfattere, regissører osv.) og utøvende kunstnere (musikere, vokalister, skuespillere, dansere, ensembler osv.). Disse kan søke om tilskudd til blant annet turnéer, konserter, komponering, dans, teater, opera, tekst til musikk, manusutarbeidelse for teater og film/video, osv.

Det ble i 2001 fordelt midler til 8 musikkteaterprosjekter til en samlet sum av 551 000 kroner, og 23 danseprosjekter til en samlet sum av 1 212 000 kroner.

4.9 Tilskudd over andre departementers budsjett

Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene yter tilskudd til en rekke kulturarrangementer i utlandet og initierer også selv slike arrangementer. Det er Seksjon for kultur- og Norges-presentasjon — i Avdeling for presse, kultur og informasjon — som har ansvaret for kulturarbeidet. Seksjonen disponerte i 2000 en avsetning på 15,8 mill. kroner til kulturformål. Til musikk gikk det ca. 4,5 mill. kroner, og til teater/dans ca. 1,8 mill. kroner. Et eksempel på prosjekter som mottok tilskudd i 2000, er Den Norske Operas gjestespill i Murmansk i mai 2000.

I 2000 overtok seksjonen dessuten forvaltningsansvaret for en kulturavsetning på bistandsbudsjettet som tidligere ble fordelt av NORAD. Fra denne avsetningen gikk det i 2000 tilskudd til Jo Strømgren Kompanis turné i Latin-Amerika.

I tillegg har Utenriksdepartementet såkalte ad hoc-midler til fordeling etter søknad til kunstnerinitierte prosjekter i utlandet. Det er opprettet rådgivende utvalg som vurderer søknadene. I 2000 ble det avsatt ca.

2,3 millioner kroner i ad hoc midler til rundt 60 prosjekter. Her var blant annet norsk dans/performance sterkt representert, med aktører som Demodans, dansdesign, Ingun Bjørnsgaard Prosjekt, Carte Blanche og Jo Strømgren Kompani, zero visibility corp. og Passage Nord.

Også Kommunal- og regionaldepartementet gir enkelte kulturtilskudd.

4.10 Oppsummering

Det statlige engasjementet innenfor opera og dans er i dag preget av at mesteparten av midlene går som årlige rammetilskudd til institusjonene på scenekunst- og musikkområdet.

Noen av disse institusjonene retter hele sin virksomhet mot opera og/eller dans. Det gjelder Den Norske Opera, som er den dominerende aktøren, som rangeres som "nasjonal institusjon" og veier tyngst innenfor statens engasjement på feltet. I tillegg er Carte Blanche en hovedaktør innenfor moderne dans. Carte Blanche tilhører kategorien "region-/landsdelsinstitusjoner". Videre var det i 2002 fordelt statstilskudd til i alt 11 region- og distriktoperatiltak over kap. 324, post 73.

De øvrige institusjoner på musikk- og scenekunstheltet er bare delvis viet opera/dans. Det gjelder teatrene i kategorien "nasjonale institusjoner", "region-landsdelsinstitusjoner", samt Riksteatret. I tillegg kommer de seks symfoniorkestrene.

Øvrige statstilskudd til produserende/formidlende virksomheter innenfor opera og dans er i sammenligning små, men likevel viktige i et kulturpolitisk helhetsperspektiv. Viktigst er her Kulturrådets tilskuddsordning for fri scenekunst.

Hovedinntrykket er at statens engasjement på scenekunst- og musikkområdet generelt, og innenfor området opera/dans spesielt, er sterkt rettet mot institusjoner, og i mindre grad mot programmer og prosjekter. Som en konsekvens av dette har innsatsen vekt på produksjon fremfor formidling. Hovedbildet er altså:

- vekt på institusjoner
- vekt på produksjon

De institusjonene som mottar rammetilskudd fra staten, har selv ansvaret for eventuell distribusjon utenfor eget hus, i form av turné og gjestespill, men det stilles ikke her bestemte krav. Aktiviteten er likevel relativt høy. Staten bidrar med egne tilskudd til formidlingstiltak, om enn i et begrenset omfang.

5 Overordnede mål for den nasjonale planen

5.1 Innledning

De vedtatte hovedmålene på musikkområdet og teater- og operaområdet er gjengitt i de årlige budsjettproposisjonene. På begge områdene har staten som hovedmål å bidra til:

- å gjøre scenekunst/musikk tilgjengelig for flest mulig
- å fremme kunstnerisk fornyelse og utvikling
- å sørge for god ressursutnyttelse

Disse hovedmålene bør også legges til grunn for den nasjonale planen for opera og dans. Videre gjelder den allmenne forutsetning at det offentlige skal legge til rette for at den enkelte selv skal "få mulighet til deltakelse gjennom kreativ kulturaktivitet", som det heter i innledningen til St.prp. nr. 1 (2001-2002).

Både på musikkområdet og scenekunstområdet er rammetilskuddene til de nasjonale institusjonene (herunder Den Norske Opera) og region-/landsdelsinstitusjonene (herunder Carte Blanche) underkastet statens opplegg for mål- og resultatstyring. Her gjelder egne resultatmål og resultatindikatorer. For alle scenekunstinstitusjonene gjelder oppdraget "scenekunst" og følgelig like gjerne opera og dans som taleteater. Likeledes inngår medvirkning til operaoppsetninger i oppdraget til orkesterinstitusjonene. En legger til grunn at alle disse institusjonene, og ikke bare Den Norske Opera og Carte Blanche, kan bidra i den satsingen på opera og dans som er beskrevet i dette dokumentet.

Ut over disse overordnede kulturmålene, er planen utformet etter følgende mer spesifikke mål som beskrives i hvert sitt avsnitt nedenfor:

- Planen skal bidra til at alle relevante ressurser innenfor musikk- og scenekunstheltet utnyttes i en nasjonal satsing på opera og dans
- Til grunn for planen ligger både kunstpolitiske og allmennkulturelle mål
- Planen skal balansere behovet for kontinuitet i de kunstneriske virksomhetene mot behovet for fleksibilitet i kulturpolitikken
- Planen retter seg mot tiltak med lokal forankring
- Planen retter seg mot alle ledd i produksjon og formidling av opera og dans, og den skal legge til rette for samarbeid mellom aktørene

5.2 Utnyttelse av alle relevante ressurser innenfor musikk- og scenekunstheltet i satsingen på opera og dans

Av oversikten i kapittel 3 fremgår det at en lang rekke virksomheter og tiltak, innenfor alle deler av musikken og scenekunsten, på én eller annen måte er involvert i produksjon og formidling av opera og dans i Norge. Dels er det snakk om tiltak som er viet disse kunststartene spesielt, dels er det tiltak med virksomhet som spenner over et videre spekter.

Tilsvarende er også de statlige tilskudds- og støtteordningene dels målrettet mot opera-/dans, dels dekker de et videre felt innenfor musikk eller scenekunst. Eksempler på målrettede ordninger er institusjonstilskuddene til Den Norske Opera og Carte Blanche. Eksempler på bredere anlagte tilskuddsordninger er Norsk kulturråds støtteordning for fri scenekunst, som dekker alle scenekunstarter.

Det er naturlig å ta i betraktning alle tiltak som på en eller annen måte er involvert i opera/dans i den foreliggende planen. Likeledes er det nødvendig å vurdere alle tilskuddsformer som berører de to kunststartene. For å oppnå en god virkning av en satsing på opera/dans, er det likevel naturlig å rette oppmerksomheten mot tiltak og ordninger som er særlig innrettet mot opera og dans, både eksisterende og eventuelle nye ordninger.

Det er en utfordring å sørge for at den nasjonale planen for opera og dans er godt tilpasset de øvrige strukturene på scenekunst- og musikkområdet. I denne forbindelse er det nødvendig å se planen i sammenheng med de øvrige plan- og utredningsarbeidene som for tiden utføres innenfor scenekunst- og musikkområdet, jf. omtale under 2.2 ovenfor.

5.3 Kunstpolitiske og allmennkulturelle mål

Det legges til grunn at planen skal innrettes etter både allmennkulturelle og kunstpolitiske mål. Med kunstpolitiske mål forstås en mål som gjelder det faglige nivået i kompetansmiljøene og kvaliteten på den kunstneriske produksjonen/formidlingen. Med allmennkulturelle mål menes mål som gjelder kunstens positive innvirkning på enkeltmennesker-/miljøer samt på utviklingen av samfunnet i alminnelighet.

De to typene mål henger imidlertid nært sammen, og i de færreste tilfeller er det mulig å rendyrke det ene eller det andre. Det vil for eksempel være galt å anlegge et rent allmennkulturelt perspektiv i vurderingen av tiltak basert på samarbeid mellom amatører og profesjonelle, ettersom kunstproduktet og kunstopplevelsen vil være sentrale også i slike tiltak. Omvendt vil det til de fleste rent kunstneriske tiltak kunne knyttes kulturpolitiske forventninger om en effekt *ut over* selve kunstproduktet og kunstopplevelsen, for eksempel en vitaliserende effekt på offentligheten og samfunnsomgivelsene.

Både opera og dans er kunstarter med en ekstra stor spennvidde mellom det kunstneriske og allmennkulturelle, og de synes å ha like stor sprengkraft i begge retninger. Opera og dans er i det ene øyeblikket et ritual for innvidde, i neste øyeblikk en bredt folkelig forankret aktivitet. Byggingen av et nytt nasjonalt operahus i hovedstaden er et kultursignal til de internasjonale omgivelsene, men også til barn og unge som deltar i lokale "Skriv en opera!"-prosjekter i hele landet.

En særlig satsing på opera og dans må utnytte denne spennvidden og nyttiggjøre seg fullt ut både de kunstneriske og allmennkulturelle gevinstene.

5.3.1 Kunstnerisk kvalitet

Som nevnt, er det et hovedmål for staten at *"flest mulig skal få tilgang til opplevelse av musikk/scenekunst av høy kunstnerisk kvalitet"*. En legger til grunn at staten best ivaretar kvalitetsmålet ved å bidra til gode rammebetingelser for kunstnerisk virksomhet, og ikke ved implementering av konkrete kvalitetskrav. I kunsten er kvalitet nært knyttet til konteksten, og kan derfor ikke defineres endelig av et departement, jf. prinsippet om "armlengdes avstand" i kulturpolitikken. Departementet bør derfor være varsom med å foreta kvalitetsvurderinger av tilskuddsmottakerne. Vurderingen av tilskudd til enkeltprosjekter og tidsavgrensede programmer bør foretas av kunstfaglige instanser utenfor departementet. Disse forutsetningene gjelder også for vurderingen av de tiltakene som omfattes av denne planen, jf. kapittel 8 nedenfor

Byggingen av et nytt nasjonalt operahus er likevel en anledning til å rette oppmerksomheten mot kvaliteten i norsk opera og dans. Byggeprosjektet bringer Norge opp på et internasjonalt nivå rent bygningsmessig, noe som bør inspirere Den Norske Opera og de øvrige opera- og danse miljøene i landet til å arbeide for et internasjonalt høyt kunstnerisk nivå. Med sine to saler kan operahuset åpne for et mangfold av aktører, og dermed fungere som en nasjonal og internasjonal møteplass og forum for kunstnerisk utvikling, innenfor så vel operakunsten som danse kunsten.

Et nasjonalt løft vil også gi positive ringvirkninger for de virksomhetene som er basert på samarbeid mellom profesjonelle og amatører. Selv om disse virksomhetene verken kan eller skal konkurrere med de helprofesjonelle sceneinstitusjonene kvalitetsmessig, vil en nivåheving i de profesjonelle miljøene kunne inspirere amatørerne til nye oppgaver og bidra til en kompetanseheving også hos dem.

5.3.2 Kunstnerisk fornyelse og utvikling

Videre er det et hovedmål for staten å *"legge til rette for fornyelse og utvikling"*. Også disse verdiene kan staten først og fremst bidra til å fremme gjennom gode rammevilkår, og ikke gjennom implementering av konkrete krav. Likevel kan fornyelse og utvikling fremmes gjennom tilskuddsformer under forvaltning av kunstfaglige instanser utenfor departementet, jf. avsnitt 8.3, 8.4 og 8.5 nedenfor.

Ett viktig moment ved fornyelse og utvikling er kunstnerisk nyskaping. I Norge, som i et internasjonalt perspektiv har begrensede tradisjoner innen opera og dans, er det viktig med en fremtidsrettet strategi. Viktig i denne sammenhengen er de skapende kunstneres arbeid. Utvikling av ny, norsk musikkdramatikk og nye, norske koreografier må være et hovedmål for planen. Repertoarutviklingen kan skje i samarbeid mellom de skapende kunstnerne og institusjonene, der ulike former for prosessarbeid kan gis muligheter. Byggingen av et nytt operahus skal for ettertiden vise sin berettigelse ikke minst som et virkemiddel for utvikling av nytt og levedyktig repertoar.

5.3.3 Samarbeid mellom profesjonelle og amatører

Det er et hovedmål i norsk kulturpolitikk å gi den enkelte mulighet til selv å delta i kulturaktivitet. Kulturavdelingen mener at en satsing på opera og dans er et effektivt virkemiddel til å nå dette målet.

Operaen krever ofte mange medvirkende, og ofte er det ikke mulig å sette inn profesjonelle krefter i alle ledd. Dette gjelder ikke minst i oppsetninger som krever kor. I mange tilfeller må også orkestret settes sammen av profesjonelle og dyktige amatører. I operaen, mer enn i mange andre kunstarter, bidrar amatørerne til å holde opp en kunstnerisk produksjon og et tilbud til publikum over hele landet. Det er en rekke gode eksempler på at det drives nyskapende virksomhet av høy kunstnerisk verdi, basert på samarbeid mellom profesjonelle og amatører, utenfor de større byene.

Imidlertid er det mange virksomheter i Norge som har videre pedagogiske mål med å bringe profesjonelle og amatører sammen i arbeid med opera og dans. Det gjelder særlig distriktsoperaene. Distriktsoperaene vil gi muligheter for hele befolkningen, særlig barn og unge, til selv å delta i kunstnerisk virksomhet og utvikle sine ferdigheter. De trekker dessuten et stort antall frivillige inn i arbeidet rundt forestillingene. En lignende mobiliserende virkning har også Riksoperaen, som ikke sjelden involverer et stort antall amatører og frivillige i sine produksjoner.

Det synes å være særlig tre egenskaper ved opera og dans som åpner for en bred deltakelse:

- Opera og dans er tverrickstneriske: I opera og dans anvendes et mangfold av kunstneriske virkemidler for å skape en forestilling, så som musikk, sang, bevegelse, poesi, scenebilde, kostymer, lys osv. Dette åpner for å involvere ulike utøvere på ulike nivåer og dermed realisere en variert rekruttering og kompetanseutvikling.

- Opera og dans er sceniske kunstarter: Som scenekunstarter er opera og dans avhengig av et ganske omfattende teknisk og administrativt apparat for å komme til fremførelse. Funksjonene spenner fra koreografi til billettsalg og fra kostymesøm til økonomistyring. Det sceniske krever en organisasjon som kan nyttiggjøre seg en stor frivillig deltakelse.
- Opera og dans er performative kunstarter: Opera og dans er kunstarter som skal fremføres for et publikum. Det betyr at utøvere og publikum må komme sammen på et bestemt sted til et bestemt tidspunkt, og dette gir kunststartene en lokal begivenhetskarakter som bidrar til å øke interessen for alle kunststartene.

Disse tre egenskapene — det tverrkunstneriske, det sceniske og det performative — gjør opera og dans til relativt kompliserte virksomheter. Paradoksalt nok er det også nettopp det kompliserte ved opera og dans som åpner for en bredere deltakelse og en mangfoldig kunstnerisk aktivitet.

5.3.4 Utvikling av lokalsamfunnet

Selv om det er vanlig å skille mellom "smale" og "populære" kunstuttrykk, er det et fellestrekk for all kunstvirksomhet at den inngår i en større offentlighet, og at kunsten er utformet med tanke på møtet med denne offentligheten. Kunsten står alltid i et utvekslingsforhold til samfunnsomgivelsene. Dette er utgangspunktet for forestillingen om allmennkulturelle mål — dvs. forestillingen om at kunsten kan bidra med noe *mer* enn å gi den enkelte erkjennelser og opplevelser.

Opera og dans er, som nevnt, performative kunstarter, dvs. kunstarter som henvender seg til et tilstedeværende publikum, og den lokale begivenhetskarakter som dermed preger dem, kan gjøre dem til virkningsfulle arenaer for bearbeidelse av felles anliggender i bysamfunnet eller lokalsamfunnet. Virksomhetene kan gi viktige impulser til de lokale omgivelsene, for eksempel til skole/utdanning, frivillige organisasjoner, politikken, mediene og næringslivet, som i sin tur kan gi impulser tilbake og bidra til virksomhetens lokale forankring.

Mellom kunstvirksomhetene og de øvrige samfunnsaktørene kan det også foregå ulike former for praktisk og økonomisk samarbeid. Kunstneriske virksomheter kan tilby kompetanse på ulike områder, og nyttiggjøre seg kompetansen hos andre. Et konkret eksempel er deling av kunstneriske/pedagogiske stillinger mellom kunstinstitusjoner og utdanningsinstitusjoner (skole/kulturskole). Også næringslivet synes i stigende grad å se relevansen av kunstkompetanse og kan i mange tilfeller være en viktig samarbeidspartner for kunstvirksomhetene. I denne situasjonen kan næringslivet også representere en inntektskilde for kunsten gjennom kjøpte tjenester eller sponsorbidrag.

Det legges til grunn at bysamfunnet og lokalsamfunnet kan dra en allsidig nytte av de stedlige kunstvirksomhetene. Kunstvirksomhetene er både levråndører av et velferdsgode, de er levråndører av kreativ kompetanse og de er vitale deltakere i en levende kulturoffentlighet.

5.3.5 Barn og unge

Flere av aktørene innenfor opera og dans gjør et betydelig arbeid for barn og unge, dels ved å gi et forestillingstilbud for disse gruppene, dels ved å tilby dem muligheter for aktiv medvirkning.

Opera og dans har, som nevnt, noen egenskaper som gjør dem særlig godt egnet som arenaer for læring og samarbeid. Disse egenskapene bør utnyttes i forhold til barn og unge. Det er derfor en stor utfordring for alle opera- og dansevirksomhetene å søke samarbeid med skoleverket og de lokale musikk- og kulturskolene. En av tankene med "den kulturelle skolesekken" er nettopp at skolene skal kunne trekke inn lokale kunstnere og kulturarbeidere i undervisningen og bruke kunst- og kulturinstitusjonenes ressurser og kompetanse i skolens virksomhet.

5.4 Kontinuitet og fleksibilitet

Et hovedmål i musikk- og scenekunstopolitikken er som nevnt ressursutnyttelsen. For å skape god ressursutnyttelse, er det nødvendig å finne en riktig balanse mellom faste tilskudd og fri prosjektmidler på feltet. Gjennom faste tilskudd kan man sikre kontinuitet i virksomhetene. Frie midler sikrer fleksibilitet i kulturpolitikken.

Forholdet mellom faste tilskudd og prosjektmidler må avveies for feltet som helhet, men det bør også skilles mellom faste tilskudd og prosjektmidler til én og samme virksomhet, jf. omtalen av nye tilskuddsordninger i kapittel 8 nedenfor.

Hensynet til kontinuitet i virksomhetene på den ene siden og hensynet til fleksibilitet i forvaltningen på den andre lar seg ikke alltid så lett forene. Staten kan ikke tilgodese ethvert tiltak som synes å ha et uinnløst potensial for langsiktig videreutvikling av virksomhetens kvalitet og omfang, men må til en hver tid sørge for at det er tilgjengelige midler til nye initiativer og tidsbegrensede satsinger. Likevel er det nødvendig med en relativt godt utbygd, landsdekkende struktur av faste tiltak både for opera og dans. Det er tatt hensyn til dette i den foreliggende planen.

5.4.1 Institusjonell infrastruktur

Fordelen med faste tilskudd og et nettverk av faste virksomheter er at dette sikrer en stabil institusjonell infrastruktur med god nasjonal dekning. For den enkelte virksomheten betyr de faste tilskuddene kontinuitet og mulighet for langsiktig utvikling. For publikum representerer den faste virksomheten stabilitet i tilbudet og kulturell identitet lokalt.

Frem mot 1990 var etablering av nye institusjoner et sentralt virkemiddel i den statlige kulturpolitikken, og dette gjenspeilte seg også i den politiske tenkningen rundt utviklingen av opera og ballett. Norsk kulturråds musikkteaterutvalg, Kvam-utvalget, som avga sin innstilling i 1987, anbefalte etablering av en "opera II" i Bergen eller Trondheim. Etter Borg-utvalgets innstilling i 1986 ble Carte Blanche etablert i 1988, og dette kan sies å ha vært uttrykk for en tilsvarende tenkning på dansefeltet.

I St. meld. nr. 61 (1991-92) Kultur i tiden gikk Kulturdepartementet imidlertid inn for at *"det i en tid fremover vil være mer riktig å prioritere en videre utbygging av Operaens riksoperavirksomhet fremfor oppbygging av nye institusjoner"*. I Innst. S. nr. 115 (1992-93) ga Stortingskomitéens flertall sin tilslutning til departementets vurdering. I ettertid har følgende politikken dreid mot å vektlegge Riksoperaens virksomhet og å støtte eksisterende virksomhet. Denne holdningen er også gjenspeilt i de to operaproposisjonene fra 1998 og 1999 og de tilhørende komitéinnstillingene.

De statlige tilskuddene på scenekunst- og musikkområdet er imidlertid ennå i overveiende grad rettet mot institusjonene. De årlige rammetilskuddene til scenekunst- og musikk institusjonene utgjør anslagsvis 80-90 pst. av statens samlede bevilgninger til scenekunst og musikk. Dette tilsier at det innenfor dagens budsjettammer er grunn til å utvise varsomhet i den videre utviklingen av nye institusjoner.

Likevel er det mye som tyder på at den eksisterende institusjonelle infrastrukturen ikke er godt nok innrettet for produksjon av opera og dans. Både opera og dans kan riktignok støtte seg på noen sentrale institusjoner som er viet disse kunststartene, men ut over disse er infrastrukturen svak, særlig for dansen.

Ytterligere institusjonsbygging er imidlertid ikke svaret på denne utfordringen, og planen skal ikke bidra til etablering av nye institusjoner. Det er i lys av dette heller ikke naturlig å betrakte de operavirksomhetene som bygges opp i flere av de større byene, som institusjoner.

5.4.2 Frie tilskuddsmidler

Fordelen med prosjektmidler er muligheten for løpende kulturpolitisk og kulturfaglig vurdering av satsingsområder og kontinuerlig resultatvurdering. Dessuten vil et større antall virksomheter komme i betraktning for tildeling av prosjektvise tilskudd enn ved en fast bevilgningsstruktur, og man opprettholder muligheten til å stimulere nye initiativer.

Dersom man antar at en del av potensialet for utvikling og nyskaping er knyttet til nyetableringer, kan dette potensialet lettere utløses med en fleksibel bruk av frie midler enn med en fast bevilgningsstruktur.

5.5 Lokal forankring

Den statlige innsatsen bør rettes mot tiltak med god lokal forankring.

Alle kulturvirksomheter er avhengig av lokal forankring. Den lokale forankringen har to sider, en kunstnerisk/faglig og en politisk/finansiell. For kunstvirksomheter er det innlysende at de oppstår gjennom et kunstnerisk initiativ og ikke på bestilling fra en offentlig myndighet eller et privat sponsor. Men også for virksomheter med videre allmennkulturelle mål er det essensielt at det faglige initiativet og drivkraften er forankret i virksomheten selv. For begge gjelder det at de er avhengig av en god støtte i den lokale og regionale offentligheten, og at de må opparbeide seg en posisjon i politikk og samfunnsliv lokalt og regionalt.

Mot denne bakgrunn bør statens innsats rettes mot virksomheter som oppstår av kunstnerisk initiativ og som på forhånd har sikret seg lokal/regional kulturpolitisk støtte. Begge deler er i overensstemmelse med

prinsippet om "armlengdes avstand" i kulturpolitikken. Det er naturlig at også regionale og lokale myndigheter følger prinsippet om armlengdes avstand og avventer de livskraftige kunstneriske initiativene før tilskuddsmidler utløses.

Et slikt prinsipp om armlengdes avstand kan, for statens del, synes å vanskeliggjøre et helhetlig nasjonalt grep, særlig i forhold til overordnede kulturpolitiske mål som hensynet til geografisk dekning (tilgjengelighet), en dekning av de ulike kunststartene og sjangrene (bredde og mangfold), og en dekning i forhold til enkelte målgrupper (fordeling). Dersom staten, i respekt for prinsippet om armlengdes avstand, i et hvert tilfelle skal avvente det lokale kunstneriske og politiske initiativ, vil det kunne oppstå situasjoner med manglende dekning i forhold til de overordnede målene.

Det bør likevel i dagens situasjon være mulig, gjennom fordeling av midler til eksisterende, sterke virksomheter og livskraftige, nye initiativ, å gi opera og dans en rimelig geografisk dekning, en rimelig dekning av de ulike sjangrene og en dekning i forhold til de enkelte målgrupper.

Det bør likevel normalt kreves *begge* slags lokalforankring, både kunstnerisk/faglig og politisk/finansiell, før statsmidlene utløses. Det er ikke alltid slik at den kunstneriske forankringen er like sterk som det politiske. Andre ganger kan et godt kunstnerisk prosjekt mangle forankring i den lokale/regionale kulturpolitikken.

5.5.1 Utgangspunkt i eksisterende virksomheter

Som nevnt, har man i den nasjonale kulturpolitikken, etter en fase med aktiv statlig medvirkning til oppbyggingen av en institusjonell infrastruktur, vist en større tilbakeholdenhet, jf. den siterte uttalelsen i St. meld. nr. 61 (1991-92) Kultur i tiden om at "*det i en tid fremover vil være mer riktig å prioritere en videre utbygging av Operaens riksoperavirksomhet fremfor oppbygging av nye institusjoner*". Det er i dag på dette området god oppslutning om et "nedenfra-opp"-prinsipp i kulturpolitikken.

Dette prinsippet bør legges til grunn for den nasjonale planen for opera og dans. Det innebærer at staten ikke tar sikte på selv å være en initierende faktor for nye tiltak, men vil rette sin politikk mot de eksisterende virksomhetene og de nye initiativ som måtte komme opp regionalt og lokalt.

5.5.2 Regional og lokal medvirkning i finansiering av regionale tiltak

Statstilskuddet til Carte Blanche er som nevnt plassert under post 71 Region-/landsdelsinstitusjoner i teater- og operakapitlet. For institusjonene i denne kategorien gjelder en fast avtalefestet nøkkel for fordeling av det offentlige tilskuddet mellom staten på den ene siden og fylke/kommune på den andre. For Operaen i Kristiansund, som er plassert under post 73 Region- og distriktsopera, er det likeledes innarbeidet en fast fordeling av det offentlige tilskuddet mellom forvaltningsnivåene. Disse ordningene bør videreføres for de nevnte institusjonene.

For tiltakene under post 73 Region- og distriktsopera, unntatt Operaen i Kristiansund, antar en at det ikke er hensiktsmessig å innføre noen fast nøkkel for fordeling av det offentlige finansieringsansvaret lik den som gjelder for region-/landsdelsinstitusjonene på scenekunst- og musikkområdet. I stedet vil det være aktuelt å betrakte tilskudd fra lokale og regionale myndigheter og fra private som tegn på en lokal forankring som gjør tiltaket mer støtteverdig også for staten.

5.5.3 Statstilskudd til regionale tiltak

Tiltakene under post 73 Region- og distriktsopera er i en spesiell finansiell situasjon, i forhold til region-/landsdelsinstitusjonene. For noen av dem vil aktiviteten være basert på medvirkning fra institusjoner — orkestre og teatre — som allerede er tilgodesett med betydelige statstilskudd, og til disse statstilskuddene er det i utgangspunktet knyttet forventninger om deltakelse i operasamarbeid, jf. avsnitt 3.5.1 ovenfor. Dermed er staten allerede inne i finansieringen av tiltaket. Andre steder vil virksomheten være basert på en betydelig frivillig medvirkning, og dette gjør det mulig å gjennomføre større prosjekter med begrensede midler. Begge disse situasjonene gjør det i utgangspunktet uaktuelt å vurdere det offentlige tilskuddet ut fra et tenkt normalbudsjett for institusjoner.

En bør ikke vurdere tilskudd til tiltakene under post 73 ut fra en felles mal for virksomhet og organisering. Heller enn å betrakte tilskudd som oppdekning av en viss andel av et totalbudsjett, bør en betrakte det som et bidrag det knyttes visse forventninger om motytelser til, for eksempel forestillingsvirksomhet av et visst volum. Vurdering av tilskudd bør derfor skje individuelt for hvert enkelt tiltak i forbindelse med de årlige budsjettene.

Det er likevel på det rene at statstilskuddet i de fleste tilfellene vil utgjøre den viktigste inntektskilden for tiltakene. Statstilskuddet vil derfor til enhver tid måtte vurderes slik at den totale finansieringen av tiltaket er tilstrekkelig for en viss minimumsproduksjon. Det er ellers meningen at tiltakene skal kunne søke om produksjonsmidler over de nye statlige tilskuddsordningene som er foreslått i kapittel 8 nedenfor. Det bør forutsettes at tiltakene orienterer seg bredt i arbeidet med å skaffe midler til virksomheten fra andre kilder, som regionale og lokale myndigheter og fra næringslivet. Det må være virksomhetenes eget ansvar å sette sammen en finansiering basert på bidrag fra ulike hold.

5.6 Forholdet mellom produksjon og formidling

Å fremstille opera eller dans er en prosess i mange ledd. Grovt sett skiller en mellom produksjon og formidling. Som nevnt i innledningen, brukes uttrykket "produksjon" i denne planen om arbeidet med en oppsetning frem til premieren, mens "formidling" dels viser til distribusjonen av oppsetningen på forskjellige visningsarenaer, dels til arbeidet med å trekke publikum til forestillingene, dvs. markedsføring:

- Produksjon
- Distribusjon
- Markedsføring

Innenfor denne grovinnvidningen kan det dessuten skilles mellom ulike faser. Oppsetningen skal konsiperes, planlegges, finansieres, organiseres og gjennomføres. I den rent kunstneriske delen av produksjonsprosessen kan en skille mellom skapende og utøvende arbeid, og innenfor hver av disse mellom ulike fag. Til slutt skal produktet vises for publikum, på ett eller flere visningssteder i inn- og utland. Før distribusjon og visning skal man også ha sørget for en god markedsføring. Endelig er det nødvendig å sørge for en god *sammenheng* mellom alle leddene i denne prosessen. I sum krever fremstilling av opera og dans en svært allsidig kompetanse, og den enkelte virksomheten må selv tilegne seg, eller innhente, tilstrekkelig kompetanse på alle områdene.

På samme måten må man også i utformingen av kulturpolitiske ordninger være oppmerksom på behovene innenfor hvert ledd i prosessen. Og også her må man rette en særlig oppmerksomhet mot sammenhengen mellom leddene.

5.6.1 Produksjon

For å sikre bred tilgjengeligheten av opera og dans er det nødvendig å ha et visst volum, en viss geografisk dekning og en viss kontinuitet på produksjonen. Til dette trenger man en godt dekkende infrastruktur av faste, produserende aktører.

Som nevnt, er den statlige politikken, både på scenekunst- og musikkområdet, i dag sterkt konsentrert om institusjonene, og det er grunn til å være varsom med utvikling av nye institusjoner. I stedet er det nødvendig å mobilisere den eksisterende infrastrukturen sterkere i forhold til produksjon og formidling av opera og dans. Det gjelder også de institusjonene på musikk- og scenekunstheltet som ikke er eksklusivt rettet mot disse kunstartene, som symfoniorkestrene og teatrene.

Det foregår i dag en stor produksjon av opera og dans *utenfor* institusjonene. Mesteparten av produksjonen av dans skjer utenfor institusjonene. Uansett hvor godt utbygd institusjonsstruktur man har, vil denne utenom-institusjonelle produksjonen alltid være av stor kunstnerisk og kulturpolitisk betydning, både på opera- og danseområdet. Selv om støtteordningen for fri scenekunst retter sterkt oppmerksomhet mot musikkteater og dans, er det grunn til, i erkjennelse av at den institusjonelle infrastrukturen er svakere på disse områdene, å vurdere finansieringen av den utenom-institusjonelle produksjonen av opera/dans på ny.

5.6.2 Distribusjon

For å oppnå målet om å sikre alle tilgang på opera og dans, er ikke bare produksjonen, men også i høy grad distribusjonen av stor betydning.

De statlige kulturpolitiske ordningene innenfor både musikk- og scenekunstområdet synes i dag, som nevnt under avsnitt 4.10 ovenfor, å ha en sterkere prioritering av produksjon enn av distribusjon og formidling. Dette henger delvis sammen med at etterkrigstidens formidlingstanke, basert på folkeopplysningstanken, ble avløst på 1970-tallet av en ny vektlegging av det lokale kulturarbeidet. Av hensyn til kulturens lokale forankring var det ønskelig å legge til rette for en lokal kulturproduksjon heller enn å distribuere og formidle

kunst fra sentrale institusjoner, noe som blant annet førte til utbygging av en rekke regionale institusjoner på scenekunst- og musikkområdet.

På scenekunstmrådet er det i løpet av de siste tiårene — blant annet som følge av den regionale institusjonsbyggingen — skjedd en sterk økning av produksjonen og tilbudet, målt i antall produserende enheter, antall visningssteder, antall oppsetninger og antall forestillinger. Publikumsstallet for scenekunstinstitusjonene har i samme periode samlet sett vært stabilt. Det betyr at i en i denne perioden har hatt et synkende antall publikum til stede på hver oppsetning og hver forestilling. Dette behøver ikke å bety at formidlingen har vært feilslått. Delvis er nok dette en konsekvens av at utbyggingen av den institusjonelle infrastrukturen har foregått i områder med et mindre publikumspotensial enn i de større byene. Dessuten, sett i lys av økningen i andre tilbud som konkurrerer om publikums oppmerksomhet, for eksempel i mediene, er et stabilt scenekunstopublikum kanskje et godt resultat, selv om scenekunsttilbudet har økt sterkt. Likevel er det klart at det i institusjonsfeltet foreligger rom for bedre ressursutnyttelse, gjennom bedre distribusjon av det tilbudet som til enhver tid produseres. Det er grunn til å anta at dette også gjelder for opera og dans.

En god distribusjon av det produserte tilbudet kan sikres på ulike måter. Dels kan de produserende aktørene sende sine oppsetninger som gjestespill til hverandre. Dette øker mangfoldet i tilbudet på hvert av stedene. Aktørene kan også tilby sine oppsetninger, på turné eller som gjestespill, til scener uten egen produksjon av opera/dans, for eksempel teaterscener, konsertsaler, kulturhus osv. Dette kan gi et tilbud til steder som ikke har egne produserende aktører innenfor opera/dans. Det bør forutsettes at alle statsstøttede, produserende aktører, både institusjoner og prosjekter, utnytter disse mulighetene til å nå et større publikum.

En god distribusjon gir en kunstnerisk og kulturpolitisk gevinst, ettersom god kunst gjøres tilgjengelig for et større publikum. En annen side av distribusjonen er ressursutnyttelsen. Ved turnering og gjestespill blir produksjonskostnadene spredd over et større antall forestillinger, og dette kan gi en bedre ressursutnyttelse, i hvert fall dersom en forutsetter at turné-/gjestespillkostnadene er lavere enn kostnadene ved en lokal nyproduksjon. Samproduksjoner, dvs. oppsetninger som er produsert i samarbeid mellom to eller flere aktører, kan gi en enda bedre ressursutnyttelse.

Det er også nødvendig å rette oppmerksomheten mot de institusjonene og tiltakene som driver særskilt med distribusjon av scenekunst og musikk — som Riksteatret, Rikskonsertene og Norsk scenekunstbruk — for å se om disse kan øke sitt engasjement for opera og dans.

Det ligger en stor gevinst i kompetanseutvikling i det lokale arrangørleddet. Et velfungerende arrangørledd sikrer både en god gjennomføring og en lokal forankring som letter formidlingsarbeidet.

Både for opera og dans er lokalene en kritisk ressurs. Begge krever ofte større scenekapasitet enn andre scenekunstformer. Det ligger imidlertid på landsbasis en godt utbygd infrastruktur av scener. Produsentene og arrangørene bør i samarbeid kunne fremstille en lett tilgjengelig, nettbasert oversikt over eksisterende lokaliteter over hele landet til bruk i planleggingen.

5.6.3 Markedsføring

Det ligger et stort potensial i et godt markedsføringsarbeid. I en situasjon hvor publikumsgruppene over hele landet ikke lenger er like klart segregert som tidligere, og hvor det hos den enkelte synes å være rom for mange parallelle interesser, er kulturtilbudene ikke lenger så strengt begrenset til et forhåndsdefinert kjernepublikum. I dette ligger det et stort potensial for nye formidlingsstrategier. Dessuten synes interessen for både opera og dans generelt å være økende, og dette bør utnyttes i formidlingsarbeidet.

En viktig forutsetning for en god formidling er kontinuitet i det lokale tilbudet. Mange steder i Norge er det ingen kontinuitet i tilbudet av opera og dans. Det er grunn til å tro at publikumspotensialet vil øke i takt med regulariteten i tilbudet, dersom tilbudet er av høy nok kvalitet. Fremfor alt ligger det en sterk formidlingseffekt i tiltak som tilbyr befolkningen medvirkning i det kunstneriske arbeidet.

Kulturvirksomhetene bruker i økende grad markedsføringseksperter i formidlingen av sitt publikumstilbud. Formidling av kunst krever innsikt og fagkunnskaper både om kunst og om markedsføring, og det er interessant at de bedriftsøkonomiske og markedsfaglige utdannings- og forskningsinstitusjonene nå engasjerer seg sterkere i kulturfeltet.

5.6.4 Sammenhengen mellom de ulike leddene i produksjon og formidling

Det er grunn til å understreke betydningen av å se de ulike leddene i produksjon og formidling i sammenheng. Gode helhetsstrategier omfatter både konseptualisering, finansiering, produksjonen, distribusjonen og markedsføringen av oppsetningen. Dette krever innsats av fagkunnskap og kløkt innenfor både kunst, økonomi, kulturpolitikk og markedsføring.

Det er i denne sammenheng viktig å peke på gevinsten ved samarbeid mellom aktørene. Samarbeid kan gi både kunstneriske og økonomiske gevinster. Samarbeid om produksjon kan gi nye muligheter for kunstnerisk utvikling, men også økonomiske besparelser. Samarbeid om formidling gir bedre tilgjengelighet for publikum, men også bedre utnyttelse av produksjonskostnadene.

Samarbeidet kan foregå på ulike nivåer. En kombinasjon av ulike finansieringskilder, offentlige eller private, innenlands eller utenlands, kan, i tillegg til å muliggjøre selve produksjonen, være koblet til en utvidet visningsmulighet og bredere formidling. Oppsetninger som planlegges og produseres i samarbeid mellom to aktører på ulike steder, og som deretter vises på begge stedene, gir bedre distribusjon og ressursutnyttelse enn produksjoner som de enkelte aktørene gjennomfører på egen hånd og *deretter* tilbyr hverandre som turnéforestillinger eller gjestespill. Samproduserte oppsetninger som flyttes rundt, vil dessuten kunne engasjere lokale kunstneriske krefter, som orkester og kor. Dette aktiverer det lokale kulturlivet og gir tiltaket sterkere lokal forankring. En samproduksjon mellom en fri gruppe og en institusjon kan, i tillegg til å muliggjøre selve produksjonen, gi et bredere visningsprogram for vertsinstitusjonen og bedre visningsmulighet for gjestene.

Både samproduksjoner og gjestespill krever imidlertid en stor grad av åpenhet aktørene i mellom. Jo større del av repertoaret som er opparbeidet i fellesskap med andre aktører, desto mer vil den kunstneriske lederen ligne en kurator snarere enn en teatersjef.

Enkeltaktørene har selv ansvaret for å utvikle gode helhetsstrategier, for sin egen virksomhet og i samarbeid med andre aktører. Gjennom innrettingen av de ulike tilskuddsordningene er det imidlertid mulig å bidra til at helheten i produksjon og formidling ivaretas best mulig, jf. kapittel 8 nedenfor.

6 utfordringene på operafeltet

Situasjonen på operafeltet er preget av stor bredde og høy aktivitet. En stor utfordring er å få konsolidert operavirksomheten i de byene hvor det finnes statsstøttede, profesjonelle orkestre og teatre. Det er også en utfordring å tilrettelegge for mer samarbeid og utveksling mellom aktørene, slik at de gode oppsetningene blir gjort tilgjengelig for flere.

6.1 Den Norske Opera

Operaens virksomhet på egen scene omfattes, som tidligere omtalt, ikke av denne planen. For dette området har Kultur- og kirkedepartementet sammen med Operaen initiert et eget omstillingsprosjekt som det rapporteres om i de årlige budsjettproposisjonene, jf. St. prp. nr 1 (2000-2001) og St. prp. nr. 1 (2001-2002), jf. også St.prp. nr. 48 (2001-2001) Nytt operahus i Bjørvika. Kulturavdelingen forutsetter at Den Norske Operas rolle som ressurs- og kompetansesenter videreutvikles, og at virksomheten imøtekommer behovene i de ulike produksjons- og formidlingsmiljøene over hele landet. Det vil også være gunstig om produksjoner fra andre aktører i større grad inkluderes i repertoaret til DNO og Riksoperaen.

Også Riksoperavirksomheten omfattes av omstillingsprosjektet. En legger til grunn at Riksoperavirksomheten skal videreutvikles. Virksomheten bør kunne utvide sine nettverk og inkludere produksjoner også fra andre aktører i repertoaret.

6.2 Opera i byer med statsstøttede, profesjonelle orkestre og teatre

Det er en hovedutfordring å bidra til at det utvikles opera på fast basis i Bergen, Trondheim, Stavanger/Sandnes, Tromsø og Kristiansand. Disse byene har et publikumsgrunnlag som er stort nok til å ta imot et kontinuerlig tilbud av opera, og det er grunn til å tro at formidlingspotensialet er betydelig. I disse byene er det videre både statsstøttede scenekunstinstitusjoner og orkestre som representerer viktige kunstneriske ressurser. Operavirksomhet i disse byene kan også trekke på andre ressurser i det lokale kulturlivet, og i sin tur levere rike impulser tilbake.

I budsjett-innst. S. nr. 2 (2000-2001) uttalte flertallet (alle unntatt medlemmene fra Frp) i komitéen: *"Flertallet er kjent med at orkestrene er underlagt sterke begrensninger i forhold til medvirkning ved opera- og ballettoppføring i sine respektive regioner og ber regjeringen se nærmere på dette i forbindelse med den varslede Nasjonal plan for produksjon og formidling av opera og ballett."*

Forutsetningen for en kontinuerlig operavirksomhet i de større byene er at de lokale kreftene gjør et felles løft. For å realisere dette, bør aktørene — orkester, teaterscene og andre — slutte seg sammen om et samarbeidsorgan, for eksempel i form av en operastiftelse. Dette organet må være en selvstendig aktør i kulturlivet, samtidig som alle deltakende institusjoner må være sikret innflytelse over virksomheten. Slike organer er allerede etablert flere steder.

I Bergen og i Trondheim er situasjonen imidlertid slik at det begge steder foreligger *to* slike organer. I Bergen opererer Opera Vest og Vest Norges Opera side om side, i Trondheim TrønderOperaen og Stiftelsen Musikkteatret. Kultur- og kirke departementet har i statsbudsjettet for 2002 foreslått tilskudd til *alle disse fire* over post 73 Region- og distriktsopera i teater- og operakapitlet. Det må være en forutsetning for statstilskudd til operatiltak i byer med statsstøttede orkestre og teatre at tilskuddet skal bidra til å utløse medvirkning fra disse. For at disse institusjonene skal kunne engasjere seg i et aktivt og forpliktende samarbeid, må de imidlertid selv ha innflytelse over operavirksomheten, og det må vurderes om det er hensiktsmessig å forholde seg til mer enn ett lokalt operatiltak.

Stortinget har i Budsjett-innst. S. nr. 2 (2001-2002) forutsatt at departementet bidrar aktivt til å samordne innsatsen i Bergen og Trondheim for å oppnå best mulig utnyttelse av ressursene. Komitéens flertall (alle unntatt medlemmene fra Frp) uttalte: *"Flertallet forutsetter at departementet ved gjennomføringen av planen aktivt bidrar til å samordne innsatsen i Bergen og Trondheim for å oppnå en best mulig utnyttelse av ressursene."* Det forutsettes at samordning først og fremst blir ivaretatt regionalt og lokalt, og at det på dette grunnlaget arbeides videre med samordningen av de parallelle initiativene i Bergen og Trondheim.

Det er grunn til å understreke at lokalt samarbeid om opera ikke behøver å innebære samordning av kunstneriske profiler. Et lokalt samarbeidsorgan eller en stiftelse skal uansett bringe sammen et antall *selvstendige* aktører — teatre, orkestre og andre aktører — som hver og én har sin kunstneriske identitet å ivareta og sitt eget behov for profilering. En operavirksomhet basert på samarbeid mellom slike selvstendige aktører må gi rom for ulike kunstneriske uttrykk i en bred og inkluderende repertoarpolitikk. Også de parallelle operatiltakene i Bergen og Trondheim bør kunne finne seg til rette innenfor et bredt regionoperasamarbeid uten å behøve å frykte for sin identitet og profil.

Den generelle forutsetningen om at statstilskuddet skal bidra til å utløse medvirkning til operaaktivitet i de lokale statsstøttede musikk- og scenekunstinstitusjonene skal oppfattes som en oppfordring til disse institusjonene om å bidra konstruktivt til etableringen av et felles samarbeidsorgan, og som en oppfordring til å sette av tilstrekkelig kapasitet til operasamarbeid på fast basis. Det forutsettes også at institusjonene bidrar til å rydde avtalemessige hindringer for operasamarbeidet av veien.

Et særlig problem er den delen av operarepertoaret som krever kor. Utenfor Oslo er man henvist til å bruke kor med frivillig medvirkning. Dette kan skape problemer for gjennomføringen av en profesjonell operaproduksjon. Korsangerne har ofte et daglig arbeid å skjytte og små muligheter til å delta i prøver på dagtid. Orkestret er på sin side bemannet med yrkesmusikere som primært avholder sine prøver på dagtid. Dette krever fleksibilitet fra begge parter. Det bør blant annet kunne arbeides frem lokale ordninger for frikjøp av korsangere under innstuderingen av en opera. Dette er et tiltak som også bidrar til å profesjonalisere koret og på lengre sikt legge grunnen for profesjonelle eller semiprofesjonelle operakor i de større byene.

Det har vært en gledelig økning i operaaktiviteten på grunnplanet mange steder i Norge, særlig i regi av distriktsoperaene. Opera er særlig velegnet for å nå allmennkulturelle mål i kulturpolitikken, og det er nødvendig å legge til rette for at også regionoperatiltakene i de større byene kan ta inn over seg også dette ansvaret.

6.3 Opera i landet for øvrig

Like viktig som å sikre operavirksomhet på fast basis i de større byene, er ivaretagelsen av operainteressen i resten av landet. I denne sammenhengen er Den Norske Operas Riksoperavirksomhet et viktig element. Riksoperaen må videreutvikle sin landsdekkende virksomhet, innenfor turné- og samproduksjonsvirksomhet og innenfor kompetansebygging. En bedre samordning med øvrige nettverk på scenekunst- og musikkområdet, ikke minst distriktsoperanettverket, vil her være av betydning.

Et annet hovedelement er Operaen i Kristiansund. Operaen i Kristiansund bygger videre på en av våre eldste lokale operatradisjoner, og har opparbeidet en unik kompetanse på opera som arena for samarbeid mellom amatører og profesjonelle, og som en ressurs i det lokale kulturliv. Denne kompetansen er også kommet andre lokalsamfunn til gode, gjennom opprettelse av nye tiltak etter distriktsoperamodellen.

Distriktsoperaene viser ellers innbyrdes en stor variasjon både i organisering og virksomhet, men felles for dem er evnen til å engasjere mange mennesker i kulturell egenaktivitet og hele lokalsamfunn i oppslutning om forestillingene. Slik bidrar distriktsoperaene til en levende lokal kulturoffentlighet.

Operaen i Kristiansund og de øvrige distriktsoperaene har, på samme måte som Riksoperaen, bidratt til å gi operakunsten en bred og folkelig forankring i Norge som den mangler i mange andre land. Disse tiltakene har dessuten demonstrert operaens særlig kraft som arena for læring, kompetansebygging og rekruttering, og som arena for kulturell egenaktivitet.

Det er en utfordring å bidra til å videreutvikle både Operaen i Kristiansund og Riksoperaen som ressurs- og kompetansesentre for lokalt opera- og dansearbeid i Norge. De to aktørene har ulik bakgrunn og ulike utgangspunkter — i hhv. i en lokal kulturkontekst og i en nasjonal kunstinstitusjon — og de henvender seg delvis til ulike aktører gjennom sine respektive nettverk. Men nettopp i kraft av dette kan de to ressurs- og kompetansesentrene supplere hverandre.

Det er nødvendig å legge til rette for en videreutvikling av dagens distriktsoperatiltak, og for at tiltak av denne typen skal initieres i enda flere lokalsamfunn. Her må hensynet til kontinuiteten i de lokale virksomheten veies mot hensynet til fleksibiliteten i tilskuddsordningene, som hele tiden må være i stand til å plukke opp nye initiativer. En er oppmerksom på at tiltak av denne typen er sårbare for svingninger i lokal oppslutning, og at kontinuiteten i tiltakene ikke bare kan bero på entusiasme, men også på en stabil finansiering.

En viktig samarbeidspart for distriktsoperaene er skoleverket og kulturskolene. Den kulturelle skolesekken sikter mot mange av de samme målene som distriktsoperaene. Begge ønsker å stimulere til kunstnerisk egenaktivitet og søker å skape et miljø for læring og kompetanseoppbygging. Interessefellesskapet avdekker områder for samarbeid og felles innsats, for eksempel gjennom deling av kunstpedagogiske stillinger.

Orkestersituasjonen er hovedutfordring på steder som ikke har eget symfoniorkester. Det er her nødvendig å se sammenhengen mellom de ulike delene av musikklivet, og kombinere ressursene til hensiktsmessige enheter.

6.4 Nettverksbygging og samarbeid

Opera er en sammensatt kunstform, og innebærer alltid et samarbeid mellom ulike aktører. I Norge er bare Den Norske Opera selvforsynt med de ressursene som skal til for å produsere opera. Innenfor operafeltet er det derfor særlig nærliggende å rette oppmerksomheten mot nettverksbygging og samarbeid. Staten kan ikke pålegge tilskuddsmottakerne å samarbeide med hverandre, men med frie prosjektmidler kan myndighetene bidra til at det utvikles nettverk og samarbeid, jf. avsnitt 8.3, 8.4 og 8.5 nedenfor.

Gjennom sin posisjon i operalivet gjennom flere tiår er Den Norske Opera og Riksoperaen en viktig aktør også i et nettverksperspektiv. Riksoperaens nettverk er en viktig struktur i den regionale operavirksomheten. Det legges til grunn at Den Norske Opera ivaretar og videreutvikler sitt nettverk av samarbeidsparter, og antar dessuten at Den Norske Opera vil være interessert i å knytte seg tettere til noen ytterligere nettverk, for eksempel distriktsoperanettverket og de ulike nettverkene i dansefeltet. I tillegg må det forutsettes at Den Norske Opera videreutvikler sin rolle som ressurs- og kompetansesenter for operavirksomhet i hele landet.

Operaarbeidet i de større byene vil være avhengig av et velutviklet interregionalt, nasjonalt og internasjonalt samarbeidsmønster. Mange steder vil man være interessert i et samarbeid med Den Norske Opera. Den Norske Opera kan turnere sine oppsetninger i de større byene og gi forestillinger basert på lokale orkestre og kor. Med operavirksomhet på fast basis i de byene hvor det finnes teatre og symfoniorkestre, vil slik turnévirksomhet kunne gjennomføres mer systematisk og regelmessig, for eksempel etter modell av turnémodellen til Den Jydske Opera i Danmark, jf. omtale i Vedlegg 2.

Det er også nødvendig å videreutvikle det regionale/interregionale (og internasjonale) samarbeidet som foregår utenfor Riksoperanettverket. Det er mulig å tenke seg ulike former for samarbeid mellom de regionale virksomhetene, både regionoperatiltakene i byene og distriktsoperaene. Regionale aktører kan samarbeide om alle ledd i produksjons- og formidlingsprosessen, fra finansiering via produksjon og distribusjon til publikumskontakten. Særlig viktig er det å sørge for sirkulering av gode oppsetninger til flere arenaer.

Betydningen av internasjonalt samarbeid må også understrekes. Slikt samarbeid kan utløse europeisk finansiering og skape verdifulle kontakter og kunstneriske formidlingsmuligheter i andre land.

Et viktig aspekt ved samarbeid og nettverksbygging er ressursutnyttelsen. Bedre og mer samordnet produksjon, distribusjon og markedsføring kan gi flere tilskuere pr. oppsetning og dermed høyere inntekter. Gjestespill skaper dessuten begivenheter i den lokale konteksten som kan skape oppmerksomhet om eventuelle sponsorer.

Det er likevel grunn til å påpeke at gevinsten også kan være kunstnerisk. Det å få i stand et gjestespill med en betydelig aktør, kan være god kunstnerisk ressursutnyttelse selv om gjestespillkostnadene skulle være like store som en lokal nyproduksjon.

6.5 Arenaer for opera

Ikke bare sceneinstitusjonene i byene, men hele infrastrukturen av scenebygg i Norge, kan utnyttes i sirkuleringen av gode operaoppsetninger. Dels engasjerer enkelte teatre seg allerede i dag til en viss grad i opera/musikkteater, enten det dreier seg om gjestespill eller samproduksjoner. Dels står de kommunale og regionale kulturhusene til rådighet for gjestespill.

6.6 Rekruttering og kompetanseutvikling

Ved å ivareta hele spektret av operavirksomhet — fra barne- og ungdomsprosjekter i lokalsamfunnene til de profesjonelle operaselskapene — vil en kunne bidra til gode vilkår for læring, kompetanseutvikling og rekruttering innenfor alle de fagene som operaen involverer. Med en mangfoldig operavirksomhet i hele landet, foreligger det også arbeidsoppgaver og muligheter for kompetansebygging for unge sangere, regissører, dirigenter og musikere.

7 Utfordringene på dansefeltet

Det har i de senere år skjedd en sterk kunstnerisk utvikling i norsk dansekunst, blant annet som følge av utviklingen av et godt utdanningstilbud og gode internasjonale kontaktnett. Norsk dansekunst har i dag et internasjonalt godt omdømme som følge av denne utviklingen. Flere av våre koreografer er ettertraktet ved utenlandske scener. Tiden er nå inne for en særlig satsing på dans her i landet.

Dansefeltet er i dag imidlertid preget av en relativt lav grad av institusjonalisering. Bare Nasjonalballetten og Carte Blanche er å betrakte som faste institusjoner. I tillegg viser de programmerende scenene i Oslo, Bergen og Trondheim mye dans. Som nevnt er det dessuten planlagt en ny scene for dans i Oslo som kan være i virksomhet fra 2004. Selv om også de øvrige scenene innenfor kategoriene "nasjonale institusjoner" og "region-/landsdelsinstitusjoner" nå engasjerer seg sterkere for dansen, har dette ennå et begrenset omfang. Den øvrige produksjonen av dans skjer i frie grupper som mottar prosjektvis tilskudd fra Støtteordningen for fri scenekunst.

Denne situasjonen innebærer at det finnes få muligheter for dansere til heltidsbeskjeftigelse i form av ansettelse eller engasjement ved faste tiltak, og følgelig er det relativt få dansere som får den tilstrekkelige kontinuiteten i yrkesutøvelsen.

Det er derfor en hovedutfordring i den foreliggende planen å bidra til at dansen får en sterkere institusjonell forankring. Som nevnt, er det imidlertid i dagens situasjon neppe aktuelt å bidra til etablering av nye institusjoner på scenekunstheltet. Styrkingen av den institusjonelle forankringen må derfor søkes oppnådd ved en mobilisering av den eksisterende infrastrukturen.

En viktig utfordring ligger i å tilrettelegge for at også de øvrige institusjonene på scenekunstheltet engasjerer seg sterkere på produksjonssiden, gjennom samproduksjoner med eksterne koreografer og dansere. I kraft av scenekapasiteten er institusjonsteatrene viktige ressurser for dansen, som ofte krever stor scene.

I dag går de offentlige midlene i all hovedsak til *produksjon* av dans, og i for liten grad til distribusjon og visning. Nasjonalballetten har bare en begrenset forestillingsvirksomhet utenfor egen scene, mens Carte Blanche er en regional institusjon med begrensede turnéforpliktelser. Alle øvrige aktører får produksjonstilskudd gjennom Støtteordningen for fri scenekunst.

Det er derfor en hovedutfordring å sørge for en bedre distribusjon av den dansekunsten som produseres, og bedre utnyttelsen av den sceniske infrastrukturen.

7.1 Den Norske Opera og Nasjonalballetten

Nasjonalballetten arbeider i hovedsak innenfor den klassiske ballett-tradisjonen, selv om også moderne dans inngår i repertoaret. Dels produseres det rene ballettforestillinger og dels bidrar ensemblet med ballett i operaverk som krever det.

Det er nødvendig å ivareta og videreutvikle Nasjonalballetten som et klassisk ballettensemble. Samtidig er det nødvendig for en nasjonal institusjon på dansefeltet å utvide det sjangermessige fundament, dels gjennom å gi ensemblet et viss bredde i oppgavene, dels gjennom samproduksjoner og gjestespill. Det siste er ikke minst nødvendig for å skape en variert utnyttelse av scenekapasiteten i det nye operahuset.

Det må forutsettes at Den Norske Opera, som en hovedaktør i norsk dans, og som forvalter av det nye operahuset i Bjørvika, ikke begrenser sin produksjonsinnsats til oppsetninger med eget ensemble, men også engasjerer seg i samproduksjoner med eksterne koreografer og dansegrupper fra inn- og utland. Det er også viktig at Operaen fører en åpen gjestespillpolitikk. Likeledes må Operaen utnytte de nettverkene som til enhver tid er i stand til å bringe Nasjonalballetten på gjesting i hele landet. Det er nødvendig å tilrettelegge produksjonene slik at de passer ulike sceneforhold.

Det er viktig for utviklingen av dansen på landsbasis at også regionale danseproduksjoner vises på hovedstadsscenene, herunder scenene i operahuset.

7.2 Carte Blanche

Carte Blanche produserer moderne dans av høy kvalitet. Selv om publikumsgrunnlaget i Bergen sikkert kan utvides, bør det kunne utformes en mer offensiv strategi for nasjonal turnering. Det er naturlig at Carte Blanche søker samarbeidspartener for samproduksjon- og gjestespillvirksomhet innenfor de ulike nasjonale scenekunstnettverkene.

7.3 Situasjonen i Oslo

Hovedarenaer for dans i Oslo er pr. i dag Den Norske Opera og Black Box Teater, førstnevnte innenfor klassisk ballett, sistnevnte innenfor moderne dans. Det er nå under prosjektering en ny dansescene på Nedre Foss i Oslo, jf. St. prp. nr 1 (2001-2002) og St. prp. nr. 1 (2001-2002) Tillegg nr. 4.

Dette kan resultere i en enestående sterk infrastruktur for dans i Oslo. Denne scenestrukturen bør utnyttes til en offensiv dansesatsing i årene som kommer, jf. de nye tilskuddsordningene som er omtalt under 8.3 og 8.4 nedenfor. En satsing på dans i hovedstaden vil gi dansen et nasjonalt ankerfeste som denne kunstarten hittil har savnet. En slik satsing er også en betingelse for utviklingen av dansen på landsbasis.

7.4 Dans i de større byene

I flere byer er det oppstått dansefaglige miljøer med klart utviklingspotensial, og det bør holdes tilskuddsmidler klare til å ivareta de livskraftige initiativene, jf. de nye tilskuddsordningene som er foreslått i kapittel 8 nedenfor.

Regionale danseinitiativ bør være basert på et lokalt samarbeid og utnytte de eksisterende produksjons- og formidlingsressursene. For eksempel bør alle teatrene innenfor kategoriene "nasjonale institusjoner" og "region-/landsdelsinstitusjoner" kunne produsere og vise dans. Dersom dansen skal få det planlagte løftet i årene som kommer, må hele denne institusjonelle infrastrukturen aktiveres.

Dette gjelder først og fremst institusjonsteatrene i de større byene. Institusjonsteatrene har, som omtalt i 6.2 ovenfor, allerede en viktig rolle å spille i de regionale operatiltakene. Disse tiltakene bør også kunne produsere og formidle dans, i samarbeid med stedlige eller tilreisende koreografer/ensembler. Flere steder har man da også tatt initiativ i forhold til dansen. På denne måten styrkes dansen gjennom eksisterende infrastruktur, samtidig som det åpnes for et større mangfold i de større byenes scenekunsttilbud.

Nettverkssamarbeidet mellom de regionale operavirksomhetene bør således også inkludere samproduserte eller gjestende danseoppsetninger, fra Nasjonalballetten, Carte Blanche, de frie dansegruppene eller aktører fra utlandet. Også de eksisterende nettverkene på scenekunstområdet, som Norsk scenekunstbruk og Nettverk for scenekunst, bør mobiliseres i en slik satsing.

Større regularitet og høyere kvalitet på tilbudet av dans bør over tid resultere i en styrket publikumsinteresse. Dette er igjen en forutsetning for dansens utvikling på grunnplanet.

7.5 Dans i landet forøvrig

Et nettverk av lokale produserende aktører er av stor betydning også innenfor dansen, og det bør være statlige støttemidler tilgjengelig for gode initiativer. Dels kan slike aktører bidra til å sikre et forestillingstilbud. Dels er stedlige kunstneriske virksomheter viktige for det generelle nivået på den samlede lokale kulturkompetansen. Dette er i sin tur avgjørende for det kunstpedagogiske og allmennkulturelle arbeidet i grunnskolen og i kulturskolene. Her utgjør dansen en ressurs som i dag ikke er fullt utnyttet. Tiltak som Stellaris Danseteater og Operaen i Kristiansund har imidlertid hver for seg utviklet modeller for lokal virksomhet som ser ut til å ha gitt dansekunsten en forankring på grunnplanet. Operaen i Kristiansund planlegger et danseteater basert på profesjonelle dansere i kombinasjonsstillinger.

7.6 Rekruttering og kompetanseutvikling

Også innenfor dansen må rekrutteringen og kompetanseutviklingen skje på alle nivåer. Over hele landet gjør en rekke private ballettskoler og danseinstitutter en stor innsats. Et annet naturlig utgangspunkt er kulturskolen som nå har ballett/dans i sin fagkrets. Det ligger en stor utfordring i å skaffe nok kompetanse rundt omkring i landet. Et samarbeid mellom kommuner og institusjoner i distriktene vil kunne gi attraktive kombinasjonsstillinger. Samtidig er det viktig for rekrutteringen til profesjonell utøvende dans at kulturskolene i så stor grad som mulig kan knyttes til scenisk virksomhet.

Dansens profesjonelle utvikling i Norge er som nevnt begrenset av at et relativt lite antall koreografer og dansere har mulighet til fulltids kunstnerisk beskjeftigelse. En sterkere satsing på dansen i de nærmeste årene vil kunne gi flere dansekunstnere arbeids- og utviklingsmuligheter enn i dag. Det må forutsettes at satsingen også kan gi bedre kontinuitet for enkelte virksomheter og følgelig sterkere kontinuitet i den enkelte kunstnerens virke, jf. omtale av nye tilskuddsordninger i kapittel 8 nedenfor.

8 Konklusjoner og forslag til tiltak

8.1 Innledning

Stortingets vedtak av 15. juni 1999 innebærer en målsetning om at det blir rettet særskilt oppmerksomhet mot kunststartene opera og dans i årene som kommer. En satsing på disse kunststartene må likevel sees i sammenheng med den samlede politikk på scenekunst- og musikkområdet.

En antar at det ikke er aktuelt å ta initiativ til opprettelse av nye institusjoner på opera- og dansefeltet. I stedet bør en stimulere den virksomhet som allerede finnes på feltet, samt å fange opp nye initiativ som bidrar til en bedre utnyttelse den nåværende infrastrukturen på musikk- og scenekunstfeltet. Denne prioriteringen er ikke motivert ut fra et ønske om å unngå økning i tilskuddene til feltet, men må oppfattes som et virkemiddel til å skape en god utnyttelse av de investeringene som i løpet av de siste tre tiårene er nedlagt i den institusjonelle infrastrukturen, og åpne denne for et større mangfold av uttrykk og aktører.

De to eksisterende institusjonene for opera og dans som mottar offentlige rammetilskudd, Den Norske Opera og Carte Blanche, er begge tilgodesett med friske satsingsmidler som skal bidra til å sette dem enda bedre i stand til å fylle en funksjon som nasjonale aktører på sine respektive felt. Orkestrene har likeledes gjennom de siste ti årene gjennomgått en gradvis utbygging mot dagens nivå. Operafeltet fikk i statsbudsjettet for 2002 et betydelig løft gjennom satsingen på region- og distriktsopera. Behovet for styrking av disse tiltakene vil bli vurdert i årene som kommer i de årlige budsjettforslagene.

Det bør vurderes å opprette egne faglige utvalg for henholdsvis musikkdramatikk og dans under forvaltning av Norsk kulturråd, jf. avsnitt 8.3 nedenfor.

Det legges som nevnt til grunn at den nasjonale planen må følges opp budsjettmessig gjennom de årlige statsbudsjettene.

8.2 Regionale faste virksomheter (region- og distriktsopera)

Det ytes i dag statstilskudd til et antall regionale operatiltak over post 73 i kap. 324 Teater- og operaformål. Dels dreier det seg om virksomheter som samarbeider med stedlige, statsstøttede scenekunst- og orkesterinstitusjoner, og som sikter mot en profesjonell produksjon. Dels dreier det seg om tiltak som er basert på samarbeid mellom amatører og profesjonelle, og som har satt pedagogiske og allmennkulturelle mål for virksomheten i tillegg til de kunstneriske. Erfaringene med disse tilskuddene har så langt vært gode, og de bør derfor videreføres.

Tilskuddene bidrar i dag til å finansiere en minimumsvirksomhet et antall steder, og sikrer på den måten en viss lokal kontinuitet. Det kan oppstå behov for å øke tilskuddene til ulike tiltak på 73-posten på sikt. Dette

må imidlertid fortløpende veies opp mot behovet for fleksibilitet i bevilgningene totalt sett. Dersom alle midlene bindes i faste tilskudd, kan det føre til en sementering av feltet.

Tilskuddene skal ikke vurderes ut fra en fast mal for virksomhet eller organisering, men snarere ut fra forventninger om et visst resultat, i form av oppsetninger eller andre aktiviteter. Tiltakene på 73-posten må forventes å selv ta ansvaret for å sette sammen en tilstrekkelig finansiering og skaffe midler til virksomheten også fra andre kilder, som regionale og lokale myndigheter og næringslivet. Det legges dessuten til grunn at disse tiltakene — på lik linje med andre virksomheter — skal kunne søke midler over de nye tilskuddsordningene som foreslås opprettet, jf. 8.3 og 8.4 nedenfor.

En finner det ikke hensiktsmessig å avtafeste en fast nøkkel for deling av finansieringen med andre tilskuddsparter, utover de ordninger som allerede er etablert for Operaen i Kristiansund og Carte Blanche. Det er imidlertid naturlig at en i forbindelse med årlige statsbudsjettene vektlegger tilskuddene fra regionalt og lokalt nivå, samt bidrag fra det lokale næringsliv, og betrakter disse som tegn på et lokalt engasjement som også gjør tiltaket mer støtteverdig fra statens side.

I Kristiansand, Stavanger/Sandnes, Bergen, Trondheim og Tromsø bør det stilles krav til operatiltakene, samt til de statsstøttede orkester- og scenekunstinstitusjonene, om at de medvirker til etableringen av et forpliktende samarbeid.

Når det gjelder utviklingen i Bergen og Trondheim, har departementet forutsatt at det regionalt og lokalt skjer en oppfølging med henblikk på å få til en samordning av de ulike operainitiativene med sikte på en best mulig ressursutnyttelse. Utviklingen bør følges nøye. Det antas at økonomiske virkemidler er mest aktuelt fra statlig side for å motivere til best mulig samordning. Praktisk tilrettelegging av lokale og regionale tiltak bør være et naturlig ansvar for de regionale og lokale myndigheter, i samarbeid med fagmiljøene.

8.3 Nye tilskuddsordninger for musikkteater og dans

En særlig satsing på opera og dans i de nærmeste årene vil ha best virkning dersom den ikke låses til bestemte enkelttiltak men innrettes slik at den favner bredden og dynamikken i opera- og dansefeltet. Hovedtyngden i satsingen bør derfor ligge på fleksible finansieringsordninger heller enn på faste tilskudd.

En bør derfor vurdere opprettelse av nye tilskuddsordninger for profesjonell virksomhet innenfor hhv. musikkteater og dans under forvaltning av Norsk kulturråd. Til å fordele midlene fra disse tilskuddsordningene bør en opprette nye utvalg sammensatt av den fremste ekspertisen på de respektive områdene.

De nye ordningene vil måtte tilpasses det nåværende scenekunst- og musikkarbeidet i Kulturrådet, slik at hensynet til en forsvarlig fagmessig forvaltning av de to satsningsområdene ikke kommer i konflikt med behovet for sammenheng og overblikk i forvaltningen av scenekunsten og musikken.

Én mulighet er at de nyopprettede utvalgene opererer helt på siden av det nåværende scenekunst- og musikkarbeidet i Kulturrådet og innstiller direkte til rådet. I så fall måtte de faglige utvalgene for scenekunst og musikk opphøre med sitt nåværende engasjement for musikkteater og dans og overlate dette til de nye utvalgene. Fordelen med en slik løsning er at de to kunststartene får en klar og målrettet kulturpolitisk oppmerksomhet som de hittil har manglet. En oppsplitting vil imidlertid ikke gi det samme overblikk og den sammenheng som man har tilstrebet i Kulturrådets scenekunstarbeid. Dessuten vil mange tverrkunstneriske prosjekter falle mellom flere stoler. Det er imidlertid nødvendig å forutsette at de ulike utvalgene holder nær kontakt og samarbeider om de overlappende sonene.

En annen mulighet er at utvalgene for musikkteater og dans opprettes som underutvalg under faglig utvalg for scenekunst, som på sin side opprettholder sin nåværende, tverrkunstneriske bevilgningspraksis. Denne løsningen ville ivareta behovet for overblikk og sammenheng, men gi en noe svakere faglig oppmerksomhet mot de enkelte kunststartene. Dessuten vil den innføre et ytterligere nivå i prosessen og en større avstand mellom innstillende og besluttsende instans. Dette ville imidlertid kunne avhjelpes ved en struktur hvor scenekunstutvalgets medlemmer er representert i underutvalgene.

Uansett vil de midlene som skal avsettes til musikkteater- og danseformål, dels måtte være friske midler. Dels bør en nærmere definert andel av de midlene som i dag bevilges til musikkteater og dans, inngå i de nye avsetningene.

De nye ordningene vil dessuten ikke være rettet utelukkende mot "frie sceniske grupper", men også mot aktører som mottar annen støtte over statsbudsjettet, f.eks. de regionale operatiltakene som er omtalt i forrige avsnitt. Også dette er av betydning for tilpasningen av de nye ordningene til de eksisterende.

Det skal kunne ytes engangs prosjekttilskudd eller tilskudd med tilsagn om bevilgning for et antall påfølgende år, med en ramme på f.eks. tre eller fem år. Ordningene skal kunne søkes av tiltak som har profesjonell virksomhet som formål. Det dreier seg om frie grupper, region- og distriktsoperatiltak samt alle andre aktører som vil satse på opera og dans.

Ordningene bør være åpne og fleksible og rettes mot alle ledd i produksjons- og distribusjonsprosessen. Formidlingsoppgavene er for øyeblikket kanskje mest presserende. Hensynet til å stimulere til nyskaping må være et prioritert formål. Det må forventes at behov og prioriterte områder vil endre seg noe over tid. Retningslinjene bør derfor evalueres med jevne mellomrom og tilpasses nye og aktuelle behov.

8.4 Ny tilskuddsordning for amatørrettet scenekunstvirksomhet

Det må vurderes opprettelse av et en tilskuddsordning for amatørrettede tiltak, med spesiell oppmerksomhet rettet mot distriktsopera. Ordningen bør ikke bare gi prosjekttilskudd men også muligheter for en viss kontinuitet i bevilgningene. Ordningen skal særlig rette seg mot de virksomhetene som har samarbeid mellom profesjonelle og amatører som hovedformål, og må utarbeides slik at den balanserer kunstneriske krav mot pedagogiske og allmenkulturelle målsetninger. Ordningen må imidlertid innrettes slik at også andre scenekunstvirksomheter kan søke om prosjekttilskudd til tidsbegrensede tiltak basert på amatørmedvirkning. Også denne ordningen bør forvaltes av Norsk kulturråd.

8.5 Utviklingsprogram for dans

Det må vurderes opprettet et tidsavgrenset utviklingsprogram for dans i regi av Norsk kulturråd, analogt med Kulturrådets musikkteatersatsing "Mens vi venter på operaen...". Programmet kan rette seg mot alle ledd i produksjons- og formidlingsprosessen, men bør i de første årene rette særlig oppmerksomhet mot formidlingsspørsmål innen dans. Under dette programmet bør det kunne ytes tilskudd til nettverksbygging, samproduksjoner, gjestespill osv.

8.6 Riksoperaen

Riksoperavirksomheten videreutvikles. Den Norske Opera har Riksoperavirksomheten som en del av sitt omstillingsprosjekt frem til innflytting i nytt operahus i 2008. Det er ikke mulig for Operaen å lage nye Riksoperaproduksjoner i særlig omfang i sine nåværende lokaler i Folketeaterkvartalet. Operaen samarbeider derfor med andre aktører, som Opera Sør, om nyproduksjoner. Erfaringene fra denne strategien bør vurderes også etter innflytting i nytt hus, selv om produksjonskapasiteten der blir langt større enn den er nå. Det er neppe noen fremtidsrettet strategi for Riksoperavirksomhet at mest mulig skal produseres av Den Norske Opera selv. Som et ressurs- og kompetansesenter forutsettes det at Den Norske Opera opprettholder et nettverk mellom de ulike aktørene innenfor opera i Norge, og derved bidrar til å stimulere til produksjon flere steder i landet, produksjoner som ved gjenbruk kan benyttes til turnévirksomhet gjennom Riksoperavirksomheten.

Riksoperaen har så langt i for liten grad formidlet turnéer med Nasjonalballetten. Den Norske Opera bør i årene som kommer, i samarbeid med danse miljøene i Norge, søke å finne egnede måter til å formidle turnéer med Operaballetten. Dersom formidling best kan utvikles gjennom et annet nettverk enn arrangørleddet for Riksopera, bør dette vurderes positivt.

8.7 Operaen i Kristiansund som ressurs- og kompetansesenter

Det er viktig at Operaen i Kristiansund gis ressurser til å fylle en rolle som ressurs- og kompetansesenter. På lignende måte som for Den Norske Operas Riksoperanettverk, vil en fremtidsrettet modell for distriktsoperaene i Norge kunne tenkes slik at kompetanse utvikles mange steder, med potensial for formidling og gjenbruk andre steder. En fremtredende oppgave for Operaen i Kristiansund som ressurs- og kompetansesenter vil derfor være — gjennom et nettverk for distriktsopera — å sikre at den kompetanse og det produksjonsarbeid som faktisk skjer, blir formidlet landsomfattende.

Operaen i Kristiansund og Den Norske Opera bør samarbeide slik at det kan bli interaksjon mellom de to nettverkene, med henblikk på en helhetlig bruk av ressursene på operafeltet i Norge.

8.8 Riksteatret og Rikskonsertene

Riksteatret og Rikskonsertene har sine egne nettverk av arrangører for offentlige forestillinger og konserter. Dessuten har Rikskonsertene sitt meget viktige og omfattende skolekonsertnettverk.

Scenekunstutvalget har drøftet Riksteatrets fremtidige rolle i Norge. Med dagens opplegg formidler Riksteatret dans som en del av sitt generelle tilbud. Således er Riksteatrets arrangørledd også et fungerende nettverk for formidling av dans.

Rikskonsertene har et potensial, gjennom sitt arrangørledd for offentlige konserter, for å kunne formidle og tilpasse allerede produsert opera i det mindre format. Det er neppe mulig å bruke Rikskonsertene til en slik oppgave uten at institusjonen får styrket sitt budsjett for formålet.

Rikskonsertene har lange tradisjoner for, innenfor sitt ordinære skolekonsertprogram, også å tilby forestillinger med opera og ballett. Mange norske barn har gjennom disse forestillingene fått sitt første møte med kunstformene. I en tid med stigende interesse for opera og dans er det naturlig at Rikskonsertene finner plass til å videreføre sine gode tradisjoner innenfor de ordinære skolekonsertbudsjetter.

8.9 Symfoniorkestrene rolle for fremtidig opera- og ballettvirksomhet i Norge

Det er gjort klart i avsnitt 8.2 ovenfor at den fremtidige operavirksomheten i Norge forutsetter at de profesjonelle orkestrene i Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø medvirker til produksjoner. Avtaleverket har tradisjonelt satt begrensninger i forhold til hvilket volum opera- og ballettforestillinger orkestrene plikter å medvirke til. I Budsjett-innst. S. nr. 2 (2000-2001) kommenterte komitéflertallet dette, jf. sitat i avsnitt 6.2 ovenfor.

Dette er en sak avtalepartene, Norsk teater- og orkesterforening og Musikernes Fellesorganisasjon, selv bør ordne opp i, uten at staten skal behøve å gripe inn med den type virkemidler staten har til disposisjon. Det er derfor tatt nødvendige initiativ til møter med partene for å få løst saken. Kultur- og kirke departementet vil følge opp saken.

Fra og med 1. april 2002 er forhandlingsordningen endret slik at disse problemstillingene nå er blitt overført til lokale overenskomster.

Situasjonen i Bergen er fremdeles uavklart, og det vises til den generelle forutsetningen at orkestrene skal medvirke til etableringen av forpliktende operasamarbeid. Det bør, som nevnt, først og fremst være en oppgave for lokale og regionale myndigheter og fagmiljøene i Bergen å utvikle en modell som tjener operasaken i regionen.

Den Norske Operas rolle i forhold til orkestersituasjonen i Oslo vil bli vurdert i forbindelse med den delen av Den Norske Operas omstillingsprosjekt som gjelder utbygging av Operaorkestret. Rollene til Oslo Filharmoniske Orkester og Kringkastingsorkestret i forbindelse med Den Norske Operas virksomhet i nytt hus, vil bli vurdert i oppfølging av orkesterutredningen og dernest i den bebudede kulturmeldingen.

8.10 De profesjonelle teatrenes rolle for fremtidig opera- og ballettvirksomhet i Norge

De profesjonelle teatrene i Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø har viktige bidrag å gi til opera- og ballettvirksomhet i sine respektive distrikter. Dels dreier det seg om kompetanse innen teatertekniske fag og kunstneriske fag. Det er viktig at disse ressursene best mulig tilflytter opera- og ballettvirksomheten, også helst organisatorisk ved at teatrene trekkes inn i styrende organer, slik det er gjort i stiftelsene i Kristiansand og Trondheim.

I den grad teatrene har lokaliteter som egner seg for dans, vil det også være ønskelig at teatrene finner plass for danseforestillinger i større grad enn situasjonen er i dag.